

Datum: 11 februari 2025 **Zaaknummer:** 1242278

Van: het college van burgemeester en wethouders, portefeuillehouder Wethouder De Beer

Aan: de raad van de gemeente Roosendaal

Onderwerp: notitie 'Kerken in beeld'

Bijlage: 1 van 1: Kerken in beeld

Kennisnemen van

Via deze raadsmededeling nodigen wij u uit om kennis te nemen van de notitie 'Kerken in beeld'.

Inleiding

Religieuze gebouwen waaronder kerken vertegenwoordigen een cultuurhistorische rijkdom en vormen een belangrijk onderdeel van de identiteit van de gemeente Roosendaal. Kerken zijn een markant onderdeel van steden en dorpen, ze bieden herkenbaarheid en versterken het thuisgevoel van inwoners.

Door de ontkerkelijking in Nederland worden steeds meer monumentale kerken aan de eredienst onttrokken, zo ook in de gemeente Roosendaal. Leegstand van kerkgebouwen dreigt. Deze kerkgebouwen dienen een nieuwe, passende bestemming te krijgen.

De gemeente Roosendaal heeft een bijdrage van het Rijk aangevraagd en toegekend gekregen om de situatie rondom de kerkgebouwen in beeld te brengen en de dialoog tussen de kerkgenootschappen en andere betrokken partijen te stimuleren. Monumentenhuis Brabant heeft uitvoering gegeven aan dit proces. De uitkomsten hiervan zijn gereed en worden gepresenteerd in de notitie 'Kerken in beeld'.

Informatie/kernboodschap

In de beleidsbrief 'Erfgoed telt. De betekenis van erfgoed voor de samenleving' heeft het kabinet speciale aandacht voor kerken. De insteek van het Rijk is om vanuit de nationale kerkenaanpak op lokaal niveau de situatie van de kerkgebouwen in beeld te brengen samen met de verschillende belanghebbenden en betrokken partijen (waaronder kerkgenootschappen, omwonenden, ontwikkelaars, deskundigen en overheden).

De notitie 'Kerken in beeld' is een lokaal antwoord op de 'nationale kerkenaanpak' waarbij de situatie aangaande het religieus erfgoed en kerken die aan de eredienst worden onttrokken in beeld wordt gebracht. In dialoog met stakeholders biedt de notitie maatwerk door in te spelen op de lokale situatie en aan te sluiten bij de wensen en behoeften van de betrokken partijen in de stad en kernen. In de notitie zijn koppelkansen met andere beleidsterreinen opgenomen. Daarnaast sluit de notitie 'Kerken in beeld' aan bij de ambities uit de strategische visie RSD40.

Consequenties

De notitie 'Kerken in beeld' krijgt een vervolg door de dialoog voort te zetten tussen de kerkeigenaren, betrokken stakeholders en de gemeente Roosendaal. Door met elkaar in gesprek te blijven, wordt in gezamenlijkheid gewerkt aan de toekomst van het religieus erfgoed. Daarnaast kan het transformatieproces in gang worden gezet van het religieus erfgoed dat wordt herbestemd.

Communicatie

Tijdens de ontwikkeling van en berichtgeving over de notitie 'Kerken in beeld' staat communicatie en participatie met diverse betrokken partijen centraal. Hierbij passen we de communicatie telkens aan op de doelgroep.

Participatie is een prominent onderdeel bij de totstandkoming en opvolging van de notitie. In opdracht van de gemeente Roosendaal is Monumentenhuis Brabant actief in overleg getreden met de betrokken geloofsgemeenschappen.

De gemeente Roosendaal kent meerdere geloofsgemeenschappen met elk religieus erfgoed in bezit, te weten de Norbertusparochie, de parochie OLV in het Woud en de Protestante gemeente Roosendaal. In het kader van de notitie 'Kerken in beeld' is met een vertegenwoordiging van elk van de geloofsgemeenschappen de dialoog aangegaan over de huidige situatie en de ideeën over de toekomst van de eigen gemeenschap. De notitie is een representatie van de belangrijkste uitkomsten van deze gesprekken. Naast de genoemde geloofsgemeenschappen is er gesproken met de Christelijke Pinkstergemeenschap De Wijnrank, de geloofsgemeenschap Jehova's Getuigen en de Marokkaanse moslimgemeenschap in Roosendaal. Ondanks meerdere pogingen is het nog niet gelukt om contact te leggen met de Turkse moslimgemeenschap en de Evangelische Gemeenschap Roosendaal (EGR), hiertoe blijven we inspanningen verrichten.

Communicatie en participatie blijven ook in het vervolgproces belangrijk. Na kennisgeving aan u, wordt de notitie gedeeld met de betrokken stakeholders en wordt het document gepubliceerd op de hiervoor gebruikelijke kanalen. De gemeente Roosendaal vervult vervolgens een verbindende en faciliterende rol bij de toekomstige dialoog tussen de gemeente en de betrokken partijen.

Vervolg(procedure)

De notitie 'Kerken in beeld' is geen eindpunt maar krijgt een vervolg door de dialoog voort te zetten tussen de kerkeigenaren, betrokken stakeholders en de gemeente Roosendaal. Door met elkaar in gesprek te blijven, kan in gezamenlijkheid worden gewerkt aan de toekomst van het religieus erfgoed in de gemeente Roosendaal.

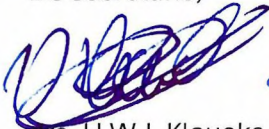
Bijlage:

1. Kerken in beeld.

Afsluiting en ondertekening

Wij vertrouwen erop U hiermede voldoende te hebben geïnformeerd.

Hoogachtend,
Burgemeester en wethouders van Roosendaal,
De secretaris, De burgemeester,

drs. H.W.J. Klaucke

M. Buijs

KERKEN IN BEELD ROOSENDAAL

5

INLEIDING

9

AANPAK NOTITIE
'KERKEN IN BEELD'
GEMEENTE
ROOSENDAAL

17

RELIGIEUS
ERFGOED
GEMEENTE
ROOSENDAAL

33

DIALOOG:
PARTICIPATIE EN
COMMUNICATIE

43

ONTWIKKEL-
KADERS KERKEN

53

AANBEVELINGEN EN
VERVOLGACTIES

56

BIJLAGE 1 10
GEBODEN VOOR
HERBESTEMMING
RELIGIEUS ERFGOED

60

KERKENBIOTOPEN

COLOFON**Uitvoering:**Hans Gunter, Monique van de Looi,
Maud Brouwers en Harrie Maas,
Monumentenhuis Brabant.**Foto's:**Monumentenhuis Brabant,
websites kerkeigenaren en andere
openbaar toegankelijke sites.**Uitgave:**

Gemeente Roosendaal.

Versie:

Definitief, 28-01-2025

VOORWOORD

Religieuze gebouwen, zoals kerken, vormen een belangrijk onderdeel van de identiteit van de gemeente Roosendaal. Ze zijn beeldbepalend in onze stad en dorpen. Het zijn bakens van herkenbaarheid en ze versterken, ongeacht je religie, het thuisgevoel van inwoners. Maar door de ontkerkelijking in Nederland worden steeds meer monumentale kerken in Nederland aan de eredienst onttrokken. En zo ook in onze gemeente. Leegstand van kerkgebouwen dreigt.

Deze kerken dienen een nieuwe, passende bestemming te krijgen om verval tegen te gaan en het erfgoed in stand te houden. Roosendaal heeft al enkele succesvolle transformaties gerealiseerd en we spannen ons graag in om daar nog enkele mooie projecten aan toe te voegen!

Deze analyse is opgesteld om leegstand van religieus erfgoed in de gemeente Roosendaal te voorkomen, het behoud ervan te stimuleren en duurzame, toekomstgerichte herbestemming en ontwikkeling te bevorderen. Zodat wij, en alle inwoners met ons, ook in de toekomst kunnen blijven genieten van dit culturele erfgoed.

Paul de Beer

Wethouder stedelijke ontwikkeling en cultuur

1 INLEIDING

Religieuze gebouwen vertegenwoordigen een cultuurhistorische rijkdom en vormen een belangrijk onderdeel van de identiteit van Roosendaal en haar bewoners. De gebouwen hebben primair een religieuze betekenis, naast een algemene maatschappelijke en culturele betekenis.

Kerken vormen een markant onderdeel van steden en dorpen. Daarmee dragen de kerken bij aan de identiteit en herkenbaarheid van de kernen. Ze vormen daarbij een belangrijke schakel in het gevoel van de inwoners van thuis te zijn. Daarnaast vertegenwoordigen veel kerken een cultuurhistorische rijkdom en zijn soms zelfs een symbool voor dorpen en wijken. Nederland telt ongeveer 7.000 kerkgebouwen, verspreid door heel het land. De meeste zijn nu nog in gebruik door de verschillende geloofsgemeenschappen die Nederland rijk is. De centrale plaats die kerk en kerkgebouw in Nederland - en dus ook in Brabant - innam wordt geleidelijk minder. De oorzaken hiervan zijn divers. Het kerkbezoek en de betrokkenheid bij kerkgenootschappen, ook in financieel opzicht, nemen af. Gevolg is dat kerkgebouwen geleidelijk overbodig worden, waardoor leegstand dreigt. De financiële situatie maakt bovendien dat instandhouding van de gebouwen (kerken en pastorieën) een steeds groter wordend probleem is. Het doel van deze notitie *'Kerken in beeld'* is dan ook het behoud van de (monumentale) kerkgebouwen in de gemeente Roosendaal, eventueel met een nieuwe functie waar nodig.

1.1 ERFGOED TELT

In de beleidsbrief *'Erfgoed telt. De betekenis van erfgoed voor de samenleving'* heeft het kabinet speciale aandacht voor kerken. De voorgenomen sluiting van een kerk leidt vaak tot discussies tussen eigenaren, gelovigen, omwonenden en deskundigen, terwijl de staat van het gebouw verslechtert en de kosten voor instandhouding onnodig oplopen. De insteek van het Rijk is om op lokaal niveau een visie op de toekomst van kerkgebouwen te ontwikkelen met de verschillende belanghebbende en betrokken partijen (kerkgenootschappen, omwonenden, ontwikkelaars, deskundigen en overheden). Samen zouden oplossingen gezocht moeten worden bij de instandhouding, herbestemming en doorontwikkeling van kerkgebouwen.

1.2 NATIONALE KERKENAANPAK

Omdat steeds meer kerkgebouwen overcomplete raken door de sterke afname van het aantal kerkgangers, voerde de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) in de periode 2014-2016 een interactieve discussie over de *'Agenda Toekomst Religieus Erfgoed'*.

Samen met kerkelijke, bestuurlijke en maatschappelijke partijen werd door de RCE de aard en omvang van de problematiek verkend. Een volgende stap was het ondertekenen van een samenwerkingsovereenkomst tussen overheden, kerkeigenaren en erfgoedorganisaties op 10 november 2018, gericht op het ontwikkelen van een duurzaam toekomstperspectief voor het religieus erfgoed in Nederland. De ondertekenaars verklaren in die overeenkomst de komende jaren diverse acties te ondernemen, waarvoor de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap in totaal 13,5 miljoen euro beschikbaar stelt. De voornoemde nationale kerkenaanpak heeft een nadere uitwerking gekregen in vijf programmalijnen: Kerkenvisies, Kennis, Duurzaamheid, Toegankelijkheid en Draagvlak. In de periode 2019-2021 werd zo'n 3 miljoen euro per jaar beschikbaar voor het opstellen van integrale kerkenvisies.

1.3 KERKENAANPAK BRABANT

Naar aanleiding van het in 2013 verschenen rapport 'Heilige Huisjes' werd een bijeenkomst georganiseerd met en voor vele betrokkenen, zoals de bisdommen Den Bosch en Breda, de Protestantse Kerk Nederland, Vereniging Brabantse Gemeenten, de provincie Noord-Brabant, erfgoedorganisaties en de Vereniging Kleine Kernen Noord Brabant (VKKNB). Partijen gaven aan zich in te willen zetten om initiatieven te ondersteunen, die leegkomende kerkgebouwen een nieuwe functie kunnen geven. In 2014 werd hiertoe door het Brabants Informatiepunt Vrijkomende Kerkgebouwen (BIVK) het Platform Vrijkomende Kerkgebouwen opgericht. De provincie Noord-Brabant faciliteert het platform en het secretariaat wordt uitgevoerd vanuit de Vereniging voor Kleine Kernen Noord Brabant.

2 AANPAK NOTITIE 'KERKEN IN BEELD' GEMEENTE ROOSENDAAL

2

De centrale plaats die kerk en kerkgebouw in Nederland - en dus ook in Brabant - innam wordt steeds minder. De oorzaken hiervan zijn divers. Het kerkbezoek en de betrokkenheid bij kerkgenootschappen, ook in financieel opzicht, nemen af. Gevolg is dat kerkgebouwen geleidelijk overbodig worden, waardoor leegstand dreigt of soms al aan de orde is. De financiële situatie maakt bovendien dat instandhouding van de gebouwen (kerken en pastorieën) een steeds groter wordend probleem is. De impact van het mogelijk verdwijnen van het religieus erfgoed op de bebouwde omgeving is zeer groot.

Ook Roosendaal kent veel waardevol religieus erfgoed waar in de huidige tijd diverse ontwikkelingen en opgaven spelen. Hierbij spelen diverse aspecten een rol: van de diverse aspecten van het vraagstuk: wat is de toekomst van de kerkelijke gebouwen? Hoe behoud je zoveel mogelijk cultuurhistorisch erfgoed in de context van een vitale leefomgeving? Het gemeentebestuur heeft daarom graag gevolg gegeven aan deze vraag van het Rijk. Hierbij acht de gemeente het van belang om de dialoog met de diverse parochiebesturen transparant te voeren en te continueren. Dit bevordert een proactieve en gestructureerde samenwerking voor de ontwikkelingen rondom het religieus erfgoed en andere maatschappelijke opgaven in de gemeente.

Betekenis religieus erfgoed

Evident is dat religieus erfgoed velen raakt. Ook al gaan de meesten niet meer naar de kerk voor de eredienst of om er individueel te bidden, velen hechten waarde aan het behoud ervan. Het (mogelijk) aan de eredienst onttrekken van kerkgebouwen roept veel emotie en commotie op. 'Onze' kerk moet behouden blijven, hoor je dan vaak. Soms gaat dit gepaard met sterke emotionele gevoelens. Naast de religieuze betekenis, vertegenwoordigt religieus erfgoed een grote monumentale, historische, beeldbepalende en maatschappelijke waarde.

De Roosendaalse praktijk

De problematiek van leegstaande kerken is de laatste jaren steeds urgenter geworden. Door de coronapandemie is deze ontwikkeling in een stroomversnelling geraakt. Toch heeft de gemeente Roosendaal al jarenlang ervaring met het herbestemmen van leegkomende kerkgebouwen. Het oudste en bekendste voorbeeld is de herbestemming van de Sint-Jan. In 2003 vond in de kerk de laatste eredienst plaats. In 2006 is de kerk door de nieuwe eigenaar NV Monumenten Fonds Brabant. In 2025 maakt de kerk voor de tweede keer een transformatie door en zal worden verbouwd tot multifunctionele ruimte voor sociale, culturele en maatschappelijke activiteiten. Naast de Sint-Jan kunnen in dit verband de herbestemmingen genoemde worden van de Heilig Hart kerk in Roosendaal (2010) en de St. Getrudiskerk van Nijvel in Heerle (2012).

Bron: website herbestemming.nl

INSPIRATIE

HERBESTEMMING H.HARTKERK ROOSENDAAL

De Heilig Hartkerk in de wijk Kalsdonk (Roosendaal) heeft een nieuwe functie gekregen als gezondheidscentrum. Door de herbestemming als gezondheidscentrum is het rijksmonument behouden als centrum van de wijk. Aan het exterieur is weinig veranderd, maar in het interieur is een modern gezondheidscentrum verzezen met behoud van authentieke elementen.

Succesfactor

Doordat diverse zorgaanbieders onder één dak zitten, vindt er veel ontmoeting plaats tussen bewoners in deze ruimte. De sociale centrumfunctie die de kerk in het verleden had voor de wijk Kalsdonk wordt, weliswaar in aangepaste vorm, met de herbestemming tot gezondheidscentrum gecontinueerd.

Prijs

De transformatie van de Heilig Hartkerk is genomineerd voor de Gulden Feniks in 2011. Ook werd het herbestemmingsproject genomineerd voor de Brabantse Cultuurprijs 2011.

2.1 DOELSTELLINGEN, ANALYSE EN UITGANGSPUNTEN

2.1.1 Hoofddoelstelling

Het centrale doel van de notitie 'Kerken in beeld' voor Roosendaal is het bevorderen van het behoud van religieus erfgoed in Roosendaal door onderzoek te gaan naar een duurzame en toekomstbestendige functie voor de gebouwen. Deze notitie is een gedragen document dat als onderlegger en als handvat kan dienen bij herbestemmingstrajecten, het kan kaders bieden bij een mogelijke herbestemming. Tevens is het een aanvullend document op het gemeentelijk erfgoedbeleid en de omgevingsvisie.

Subdoelstellingen

Om tot dat primaire doel te geraken en met inachtneming van het bovenstaande zijn de volgende subdoelstellingen geformuleerd:

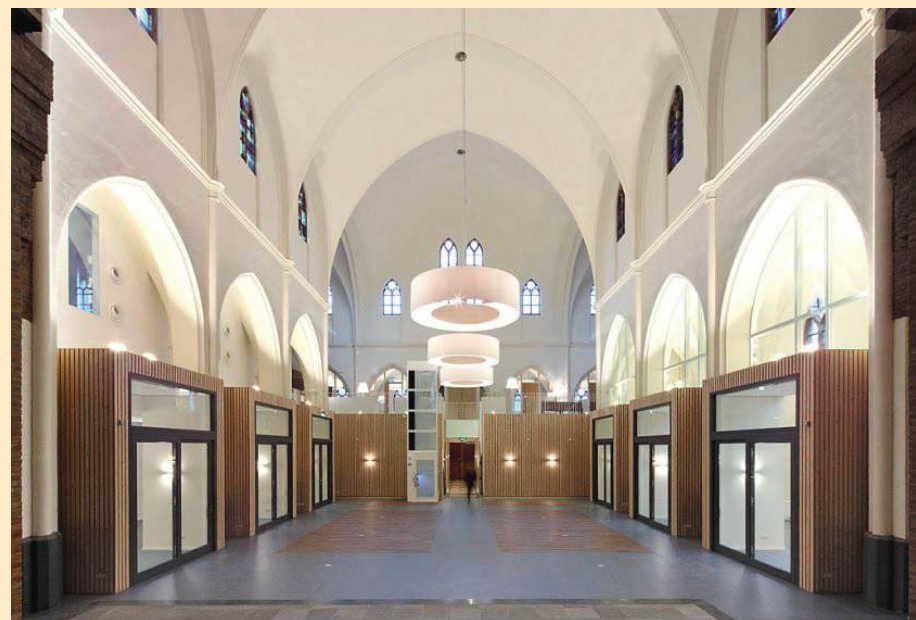
- **Borgen duurzame dialoog**
Het opzetten en borgen van een blijvende dialoog tussen kerkeigenaren en gemeente met als doel een duurzame instandhouding van het religieus erfgoed in de gemeente. In dit kader worden er concrete procesafspraken gemaakt. Denk hierbij aan het formaliseren van een aanspreekpunt bij de gemeente voor kerkeigenaren.
- **Agenderen van kerkenproblematiek**
Het agenderen van het behoud en belang van kerken in het gemeentelijk beleid.
- **Ontwikkelkaders kerken**
Het in beeld brengen van de randvoorwaarden van kerken die in de (nabije) toekomst zullen worden herbestemd of doorontwikkeld.
- **Benutten koppelkansen andere beleidsterreinen**
Het verkennen van koppelkansen van religieus erfgoed naar andere beleidsterreinen en -onderwerpen (o.a. ruimtelijke kwaliteit, leefbaarheid, sociale cohesie, duurzaamheid) met als inzet om religieus erfgoed beter te positioneren.

2.1.2 Analyse

Erfgoed biedt veel potentie. Voor het duurzame behoud van cultuurhistorisch waardevolle kerken en het optimaal benutten van de kansen voor religieus erfgoed is een integrale benadering essentieel. Er moeten verbindingen worden gelegd met andere beleidsterreinen, zodat een geïsoleerde aanpak wordt voorkomen. Dan kun je elkaar versterken. Bijvoorbeeld, wanneer een kerk wordt herbestemd als gemeenschapshuis, blijft niet alleen het erfgoed behouden, maar wordt ook het gemeenschapsleven en de sociale cohesie versterkt. Koppelkansen zijn er op veel terreinen, zoals wonen, werken en erfgoedtoerisme. In deze 'verbrede benadering' ligt voor de gemeente Roosendaal een belangrijke meerwaarde om de instandhouding van het religieus erfgoed te bevorderen.

Vanuit deze benadering willen we de kansen voor religieus erfgoed benutten door:

- Religieus erfgoed en dan met name de monumentale kerken, te zien als dragers van het karakter en de identiteit van gemeente Roosendaal;
- Behoud door ontwikkeling als uitgangspunt te nemen bij de bescherming en instandhouding van religieus erfgoed;
- Een integrale benadering - door aansluiting en inbedding te zoeken van (religieus) erfgoed bij andere beleidsterreinen als vrijetijdseconomie, ruimtelijke ontwikkeling en het sociale domein;
- Aansluiting en inbedding te zoeken van (religieus) erfgoed bij de actuele opgaven als energietransitie, klimaatadaptatie en ruimtelijke (-en woon)opgaven - waarbij we ook ruimte willen laten voor innovatie en experimenteren.

Bron: website herbestemming.nl

INSPIRATIE

ST. GERTRUDIS VAN NIJVELKERK HEERLE

Het doel van de herbestemming van de St. Gertrudis van Nijvelkerk is het in stand houden en het verbeteren van het voorzieningenniveau in Heerle. De kerk is een rijksmonument. Met veel aandacht voor het behoud van het karakter van het gebouw is door de architect de hoge ruimte zorgvuldig heringedeeld. In de getransformeerde kerk was er een kapel voor het kerkbestuur, een huisartsenpraktijk en een dorpshuis ondergebracht. Sinds 2024 is er alleen het dorpshuis nog.

2.2 UITGANGSPUNTEN

Dynamisch proces

Tijdens het opstellen van de notitie 'Kerken in beeld' is de dialoog aangegaan met verschillende kerkeigenaren. Dit heeft geleid tot een gezamenlijke analyse die de afgelopen drie jaar zich heeft gevormd en daarmee een momentopname is. Om in te kunnen spelen op de ontwikkelingen, is het essentieel dat de verschillende partners de dialoog blijven voeren. Alleen zo kunnen zorgen voor het duurzame behoud van het religieuze erfgoed in gemeente Roosendaal.

Integrale benadering: koppeling aan andere beleidsvelden-en documenten

Erfgoednota Roosendaal

In 2024 heeft de gemeente Roosendaal de Erfgoednota "Erfgoed in positie" opgesteld. De notitie 'Kerken in beeld' maakt integraal onderdeel uit van deze nieuwe erfgoednota. De belangrijkste beleidsprincipes voor erfgoed zijn ook van toepassing voor deze notitie:

- 1. Behoud door ontwikkeling;
- 2. Volwaardige en tijdige belangenafweging;
- 3. Herbestemming als uitgangspunt;
- 4. Erfgoedbehoud betekent maatwerk;
- 5. Erfgoed verbindt: het gesprek voeren we samen.

RSD40

Begin 2025 stelt de gemeente Roosendaal een nieuwe strategische visie voor de komende 15 jaar vast. Deze visie beschrijft de ambities voor de gemeente in haar verschillende verschijningsvormen: het stedelijk gebied, de dorpen, de buurtschappen en ons landschap - alle elementen die samenkomen in een bijzonder mozaïek. Daarnaast omvat de visie een ruimtelijk ontwikkelkader die de hoofdlijnen benoemt voor de ontwikkeling van Roosendaal in de komende jaren, met de bijpassende kwalitatieve streefwaarden. Met andere woorden: hoe hoog leggen we met elkaar de lat voor Roosendaal, om het mozaïek te versterken en uit te breiden?

Bron: Inspiratiebeeld uit de nieuwe visie RSD40

2.3 REIKWIJDTE NOTITIE 'KERKEN IN BEELD'

Zoals hiervoor al benoemd is gemeente Roosendaal rijk aan religieus erfgoed. Behalve kerkgebouwen omvat religieus erfgoed ook pastorieën, patronaats-gebouwen, kloosters, kapellen, religieuze beelden en wegkruizen, begraafplaatsen en grafmonumenten. In deze notitie *'Kerken in beeld'* beperken we ons tot de kerkgebouwen, waarbij de focus ligt op hun toekomstperspectief.

3 RELIGIEUS ERFGOED GEMEENTE ROOSENDAAAL

In dit hoofdstuk wordt de historische ontwikkeling van het religieuze erfgoed in de gemeente Roosendaal beschreven aan de hand van een chronologisch overzicht van de stichting van de diverse kerkgebouwen.

3.1 HISTORISCHE ONTWIKKELING

De ontstaansgeschiedenis van Roosendaal gaat terug naar de dertiende eeuw. Maar de regio werd al langer bewoond. Dat bleek toen er in 2016 een archeologische vondst werd gedaan vlakbij Nispen. Hier werd een potstal behorende bij een Romeinse boerderij gevonden. Deze kan worden herleid naar de tweede of derde eeuw na Christus. Ook van de omgeving van Wouw is bekend dat de bewoning hier teruggaat naar de vroege Middeleeuwen. Ook de kerkelijke geschiedenis van de gemeente Roosendaal gaat ver terug. Zo wordt er in **Nispen** rond het jaar 1000 een kerk of kapel opgericht en gaat het ontstaan van de parochie Heilige Maria Hemelvaart vermoedelijk terug naar 1157. In 1615 wordt er een nieuwe kerk gebouwd in Nispen die in 1930 wordt vervangen door nieuwbouw.

Ook de **Roosendaalse** geloofsgemeenschap Sint Jansparochie behoorde tot 1268 bij de Nispense geloofsgemeenschap. Tot de Abdij van Tongerlo in 1266 toestemming kreeg voor de bouw van een eigen kapel die in 1268 gereed was. Deze kapel werd in de late vijftiende eeuw, met uitzondering van de toren die werd gehandhaafd, vervangen door de voorganger van de huidige Sint Jan die dateert uit 1839. In 1510 wordt Roosendaal een zelfstandige parochie. Op 1 januari 2014 is de huidige Sint Norbertusparochie ontstaan vanuit negen parochies die actief waren in Nispen en Roosendaal.

Ook in **Wouw** staat rond 1200 al een kapel met de naam 'Onze Lieve Vrouw in het Woud' en een geloofsgemeenschap Lambertusparochie die tot 1874 bij de Cisterciënzerabdij Sint Bernard op de Schelde uit Hemiksem bij Antwerpen hoort. In 1270 wordt er een stenen kerkgebouw gebouwd. Tegen de toren van deze dertiende-eeuwse kerk wordt in de vijftiende eeuw een groter gebouw gerealiseerd. De Lambertusparochie gaat in 2001 op in de nieuwe parochie Onze Lieve Vrouw in het Woud.

De geloofsgemeenschap in **Heerle** behoorde tot 1300 bij Gertrudisparochie in Roosendaal, maar de inwoners van Heerle kregen rond 1307 toestemming om een eigen kerk te bouwen. De geloofsgemeenschap gaat in 2001 op in de nieuwe parochie Onze Lieve Vrouw in het Woud.

In **Wouwse Plantage** wordt in 1870 door baron Petrus Constantinus de Caters op zijn landgoed een eigen houten noodkerkje en vraagt na realisatie pas toestemming voor het oprichten van een parochie in Wouwse Plantage, de Gertrudisparochie, waarna er in 1891 een nieuwe kerk wordt gebouwd. In 2001 gaat de geloofsgemeenschap op in de nieuwe parochie Onze Lieve Vrouw in het Woud.

In **Moerstraten** krijgt een zelfstandige parochie, de Theresiaparochie, pas in 1925 vorm waarna in 1926 de eerste steen voor een kerkgebouw wordt gelegd. De geloofsgemeenschap gaat in 2001 op in de nieuwe parochie Onze Lieve Vrouw in het Woud.

De **protestantse gemeenschap** dateert van latere datum. In Roosendaal trokken zij in 1648, het einde van de Tachtigjarige Oorlog, in de Sint Jan waar zij in eind achttiende eeuw uit vertrokken nadat de kerk na de Franse Revolutie weer terug aan de Katholieken werd overgedragen. De nieuwe kerk voor de Hervormde Gemeente werd rond 1810 gebouwd aan de Bloemenmarkt. In 2003 gaat de Hervormde Gemeente samen met Gereformeerde kerk op in Protestantse Kerk Nederland als Protestantse gemeente Roosendaal.

Overige geloofsgemeenschappen

Sinds 1967 is de Christelijke Pinkstergemeenschap De Wijnrank in Roosendaal gevestigd, momenteel houden zij hun diensten in de Kruiskerk. De Pinkstergemeenschap telt ongeveer 45 leden en heeft iedere zondag een dienst, maandag een bijbelstudie en vrijdags een gebedsavond.

De geloofsgemeenschap Jehova's Getuigen is sinds de jaren vijftig van de twintigste eeuw gevestigd in Roosendaal met een korte onderbreking toen de Koninkrijksaal naar Etten-Leur verhuisden. De diensten worden gehouden aan de Van Beethovenlaan 17 in Roosendaal. Hierbij zijn meestal 40 leden fysiek aanwezig en 70 digitaal.

De Evangelische Gemeenschap Roosendaal (EGR) is opgericht als bijbelstudiekring in de wijk Langdonk. Maar al snel kwamen er zoveel mensen dat er vanaf 1977 een ruimte werd gehuurd in de Levensschool aan de Benedendonk 1 in Roosendaal. Het is niet gelukt om contact te leggen met de Evangelische Gemeenschap, ondanks pogingen daartoe.

De Marokkaanse moslimgemeenschap in Roosendaal heeft sinds 2014 een nieuw gebouw aan de Burgemeester Schneiderlaan 5. Het is de grootste moskee van West-Brabant. De Turkse moslimgemeenschap gebruikt sinds 2009 de kazerne van de 1e Genie Commandement Eerstaanwendend Ingenieur. Er zijn meerdere pogingen gedaan om contact te leggen met de Turkse moslimgemeenschap, dit is echter tot op heden niet gelukt.

3.2 **KERKGEBOUWEN IN GEBRUIK VOOR EREDIENST EN HERBESTEMD**

Sint Gertrudiskerk Herelsestraat 100 Heerle (Rijksmonument)

De kerk is in 1864 gebouwd naar ontwerp van J. van Mansveld in Neogotische stijl. In 1924 is de kerk uitgebreid naar ontwerp van Dom Paul Bellot waarbij de ingang werd verplaatst naar de linkerzijgevel en in het verlengde hiervan een nieuw schip werd gerealiseerd. In 1957 werd het oude koor gesloopt en vervangen door een rechte muur. Ook werden de door oorlogsschade vernielde glas-in-lood vensters vernieuwd naar ontwerp van de Wouwenaar Kees Keyzer. De kerk is in 2002 aangewezen als rijksmonument en is 2012 verkocht. Momenteel is de kerk in gebruik als multifunctioneel dorpscentrum waarin een huisartsenpraktijk, dorps huis en gebedsruimte zijn gevestigd.

Sint Theresia van het Kind Jezus Moerstraatseweg 85 Moerstraten
(Gemeentelijk monument)

De kerk is in 1926 gebouwd naar ontwerp van Jac. Van Groenendael (inwijding 1927) en is gebouwd in neo-gotische stijl met Amsterdamse School kenmerken. De kerk is in 1991 aangewezen als gemeentelijk monument en in 2014 aan de eredienst onttrokken. Momenteel is de kerk in gebruik als opslag.

Heilige Maria Hemelvaartkerk Kerkplein 7 Nispen (Gemeentelijk monument)

De kerk is in 1931 gebouwd tegen de oudere kerktoren naar ontwerp van architect J. Cuypers en is gebouwd in neo-gotische stijl. In 1958 is de kerktoren vanwege oorlogsschade opnieuw opgetrokken naar ontwerp van architect J. Elst. De kerk is in 1994 aangewezen als gemeentelijk monument, is nog in gebruik voor de eredienst, maar gaat aan de eredienst onttrokken worden.

Hervormde kerk Bloemenmarkt 14 Roosendaal (Rijksmonument)

De Nederlands Hervormde kerk wordt in 1810 gebouwd naar ontwerp van architect Huysers in Classicistische bouwstijl. De kerk is sinds 2003 niet meer in gebruik voor de erediensten. In 2005 werd deze verkocht aan een horecaonderneming waarna er een restaurant in is gekomen. Inmiddels staat de kerk weer leeg. In 1971 is de kerk aangewezen als rijksmonument.

ROOSENDAAL

De Goede Herder Lindenburg 84 en 86 Roosendaal (Geen monumentale status)

De kerk is in 1980 gebouwd naar ontwerp van architecten Van Oorschot en Van Pouke BV. De kerk is gebouwd in modernistische baksteenarchitectuur. In 2016 is de kerk aan de eredienst onttrokken en sinds 2021 in gebruik als ontmoetingscentrum. De kerk heeft geen monumentenstatus. De kerk is aangekocht door de gemeente.

ROOSENDAAL

Heilig Hartkerk Heilig Hartplein 30, Roosendaal (Rijksmonument)

De kerk is in 1935 gebouwd naar ontwerp van architecten J.A. van der Laan en F.B. en L. Sturm. De kerk is gebouwd in Delftse Schoolstijl en tot 2006 in gebruik geweest voor de eredienst. In 2009 is de kerk herbestemd naar gezondheidscentrum. In 2002 is de kerk als rijksmonument aangewezen.

ROOSENDAAL

Kruiskerk Sint Lucasplein 1 Roosendaal (Geen monumentale status)

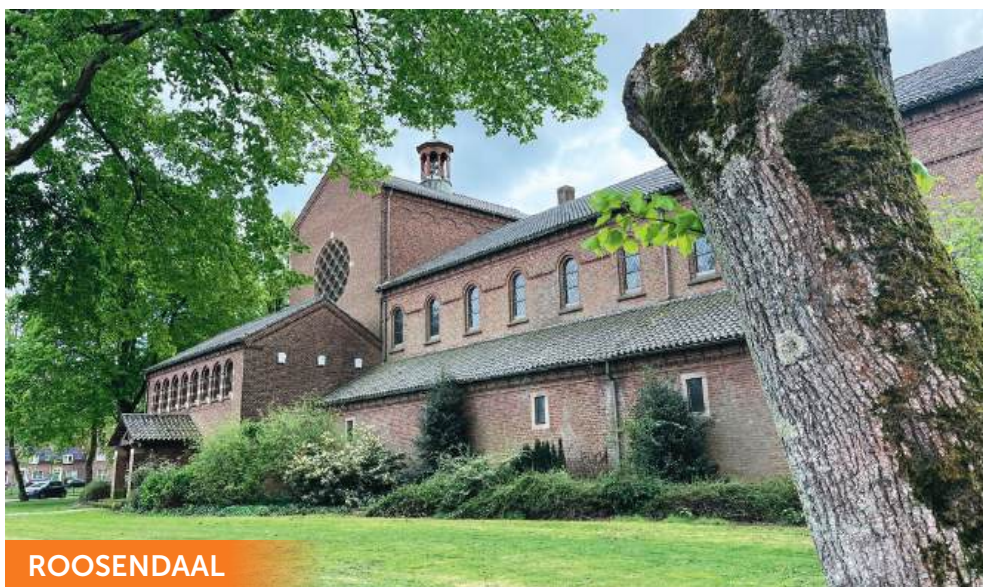
De kerk is in 1963 gebouwd naar ontwerp van de architecten Th. Taen en Ch.Th. Nix in modernistische bouwstijl. De kerk is gebouwd als Rooms-Katholieke Kerk Heilige Kruis en in 2003 overgenomen door de Protestantse Gemeente Roosendaal (PGR) waarna de naam van de kerk gewijzigd is in Kruiskerk. De kerk is nog steeds in gebruik door PGR en is niet aangewezen als monument. Ook Pinkstergemeente De Wijnrank houdt sinds medio 2023 haar erediensten in de Kruiskerk.

ROOSENDAAL

Moeder Godskerk President Kennedylaan 73 Roosendaal (Gemeentelijk monument)

De kerk is in 1967 gebouwd in Modernistische bouwstijl naar ontwerp van H&A Thunissen en prof. Ir. A. van Kranendonk. De kerk is in 2009 aangewezen als gemeentelijk monument en in 2019 aan de eredienst onttrokken. De kerk staat momenteel leeg en een nieuwe herbestemming wordt onderzocht.

ROOSENDAAL

Onze Lieve Vrouw van Fatima kerk Doctor Schaepmanlaan 90 Roosendaal
(Gemeentelijk monument)

De kerk is in 1951-1952 gebouwd naar ontwerp van Jac. Hurks in traditionele naoorlogse bouwstijl met romaniserende elementen. De wederopbouwkerk is gebouwd als onderdeel van de uitbreidingswijk Parochie-Centrum. De kerk is in 2004 aan de eredienst onttrokken en in 2016 verkocht. Momenteel wordt er naar een herbestemming gezocht. Er is momenteel een herontwikkelingsplan in procedure. De kerk is in 1994 aangewezen als gemeentelijk monument.

ROOSENDAAL

Paterskerk (Onze Lieve Vrouwe van Altijddurende Bijstand), Kade 21 Roosendaal
(Rijksmonument)

De kerk is in 1874 gebouwd naar ontwerp van Th. Asseler in Neo-Romaanse stijl. Tussen 1907-1909 is de kerk door A. de Bruin vergroot, onder toezicht van P.J.H. Cuypers. Onder leiding van architect Jac. Hurks is de kerk tussen 1963-1968 gerestaureerd.

De kerk is in 2002 aangewezen als rijksmonument. In 2019 werd besloten om deze kerk in ieder geval nog vier jaar open te houden voor de eredienst. Het bestuur van de Norbertusparochie werkt op dit moment aan een ontwikkelingsvisie. Hierbij moet ook rekening gehouden worden met het herontwikkelingsplan van het kadegebied. Eind vorig jaar is de ontwikkeling van het herbestemmingsplan voor deze kerk stilgelegd, omdat het contract met de potentiële koper niet akkoord werd bevonden. Er is de afgelopen jaren weinig onderhoud gepleegd aan de Paterskerk en het grootste probleem voor dit gebouw zijn de hoge energiekosten.

ROOSENDAAL

Sint Jan (Johannes de Doper), Markt 2 Roosendaal (Rijksmonument)

De waterstaatskerk is in 1839 opgetrokken, grotendeels ter vervanging van de zestiende-eeuwse kerk. Hierbij is de middeleeuwse toren behouden. De kerk is gebouwd naar ontwerp van de Antwerpse architect J. Franssen, gewijzigd uitgevoerd door Waterstaatingenieurs E. de Kruijff en A. de Geus en gerestaureerd in 1962. De kerk is sinds 1971 rijksmonument en tot 2003 in gebruik geweest voor de erediensten. In 2004 is de kerk herbestemd naar multifunctionele ruimte. Momenteel vindt er een herbestemming van de Sint Jan plaats als onderdeel van het cultuurcluster.

ROOSENDAAL

Sint Josephkerk Sint Josephstraat 4 Roosendaal (Rijksmonument)

De kerk is in 1923 gebouwd naar ontwerp van de Roosendaalse architecten Jac. Hurks en M. Vergouwen en is gebouwd in Expressionistische baksteenstijl. Bij de restauratie die van 1966 tot 1977 duurde zijn onder andere de glas-in-lood vensters in het hoofdportaal vernieuwd. De kerk is in 2002 aangewezen als rijksmonument en is nog in gebruik voor de eredienst. Ook hier werd in 2019 besloten dat de kerk de komende vier jaar open zou blijven. Op dit moment wordt er door het bestuur van de Norbertusparochie gekeken naar een ontwikkelingsvisie. Er is wel een voorkeur uitgesproken om de Josephkerk open te houden voor de eredienst. Voor dit gebouw ligt er echter wel een uitdaging in de hoge kosten voor onderhoud en restauratie, zoals het schilderen of vervangen van de kozijnen. Op dit moment is het parochiecentrum de woning van drie paters.

WOUW

Heilige Lambertus Torenplein 1 Wouw (Rijksmonument)

De oorsprong van de laat-gotische kerk dateert uit zestiende eeuw is voornamelijk gebouwd in Vlaamse en Kempisch gotische stijl. De kerk is in 1882 gerestaureerd en in 1944 grotendeels verwoest. De restauratie werd in 1951 voltooid. De kerk is in 1971 aangewezen als rijksmonument en is nog in gebruik voor de eredienst met een regionale functie. In 2022 werd de toren van de kerk opnieuw gerestaureerd. In 2025 wordt de laatste fase van het middenschip uitgevoerd. Men hoopt dat de restauratiewerkzaamheden klaar zijn in 2034.

WOUWSE PLANTAGE

Sint Gertrudiskerk Plantagebaan 219 Wouwse Plantage (Gemeentelijk monument)

De van oorsprong neo-gotische kerk dateert uit 1891 en is in 1925 vergroot naar ontwerp van architect Jacq. Van Groenendael. Na oorlogsschade is de kerk hersteld waarbij o.a. de toren is vernieuwd naar ontwerp van architecten Jac. Hurks en A. van de Berg.

De kerk is in 1991 aangewezen als gemeentelijk monument. De laatste jaren waren er nog enkele bezoekers, zo'n 25 a 30 per mis. Eind april 2023 is de pastoor van de kerk gestopt, waarna er een werkgroep gestart is die zich bezig houden met de toekomstplannen voor het gebouw. Eind april 2024 is de Sint Gertrudiskerk onttrokken aan de eredienst. De communicatie hierover met de kerkgemeenschap is goed verlopen. De toekomstvisie die er nu ligt (anno dec 2024) is een herbestemming van het gebouw naar woonfunctie, met enkele wensen vanuit de dorpsgemeenschap. Het overleg hierover met de gemeente is inmiddels gestart.

Het plein blijft behouden en bruikbaar voor het dorp. De Mariakapel aan de voorzijde van het gebouw blijft behouden en heeft een regionale functie. Op het moment dat het kerkgebouw verkocht wordt, is er duidelijk wat de definitieve herbestemmingsplannen zullen zijn.

De wens is om het verkoopproces snel te laten verlopen, omdat leegstand alleen maar zorgt voor financiële druk.

OVERIGE GEBEDSHUIZEN ROSENDAAL

Koninkrijkzaal Jehovah's Getuigen, Van Beethovenlaan 17 Rosendaal
(Geen monumentale status)

De Koninkrijkzaal van de Jehova's Getuigen is in 1933 gebouwd als garage naar ontwerp van architect Hurks. In 1976, na terugkeer van de Jehova's Getuigen in Rosendaal, werd het door Stichting Koninkrijkzalen verbouwd tot gebedshuis voor de erediensten. Het gebouw is geen monument en nog steeds in gebruik voor de erediensten.

Evangelische Gemeenschap Rosendaal Benedendonk 1 Rosendaal
(Geen monumentale status)

Het gebouw van de Evangelische Gemeenschap Rosendaal (EGR) is in 1975 gebouwd als school naar ontwerp van architecten L. Sturm en F. Sturm. Het gebouw is in 2004 in gebruik genomen voor de erediensten door de EGR en in 2006 vergroot. Het gebouw is niet aangewezen als monument en is nog steeds in gebruik voor erediensten.

ISN Rosendaal Yesil Moskee (Turkse gemeenschap) Bartóklaan 2 Rosendaal
(Geen monumentale status)

De moskee is gebouwd in 1957 naar ontwerp van 1e Genie Commandement Eerstanzend Ingenieur als kazerne met 8 woningen. In 2009 verbouwd tot moskee en sindsdien in gebruik als zodanig. Het gebouw is niet aangewezen als monument.

ROOSENDAAL

Marokkaans Islamitisch Centrum Burgemeester Schneiderlaan 5 Roosendaal
(Geen monumentale status)

De moskee is geopend in 2014, ontworpen door Opaal Architecten uit Krimpen aan de Lek. De bouwstijl is Noord-Afrikaans/Andalusisch, hier is voor gekozen omdat de gebruikers van de moskee van oorsprong afkomstig zijn uit Marokko. Het is de grootste moskee van West-Brabant. Het gebouw is niet aangewezen als monument.

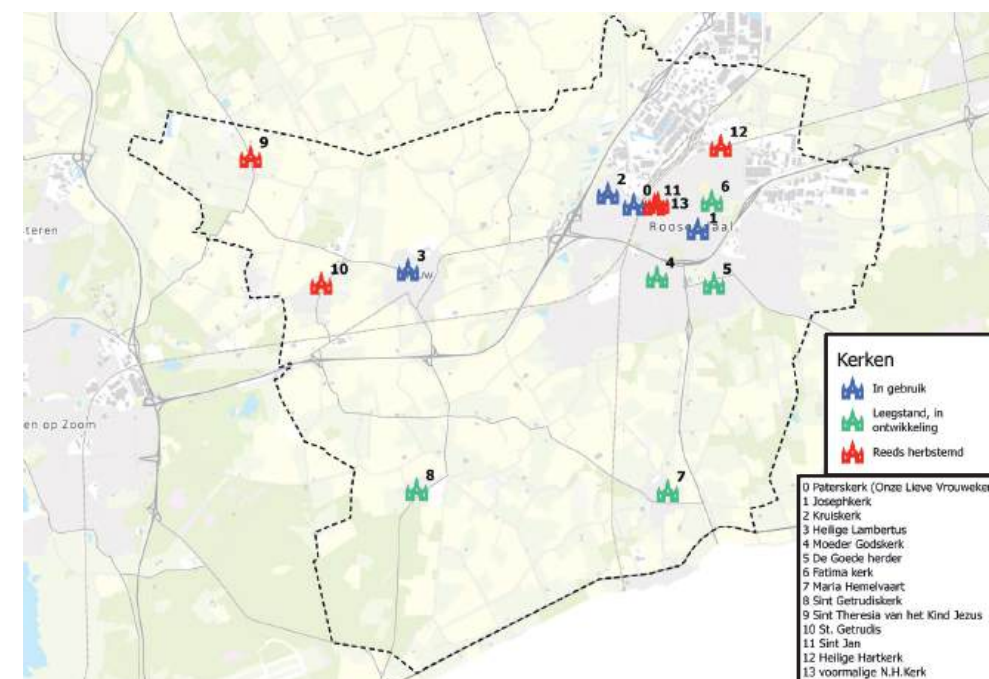

ROOSENDAAL

Mariagaard kapel Nieuwstraat 11, 4701 HR Roosendaal (Rijksmonument)

De kapel is gebouwd in 1938, naar ontwerp van architect A. van Hees in de stijl van de Delftse school. In 1968 is naar ontwerp van J. Elst een voorportaal toegevoegd. In dat jaar is ook het interieur van de kapel gewijzigd. De kapel is een rijksmonument.

HET KERKENLANDSCHAP VAN ROOSENDAAL

4 DIALOOG: PARTICIPATIE EN COMMUNICATIE

Eén van de achterliggende ideeën van de Rijksoverheid bij het formuleren van het beleid *'Erfgoed telt. De betekenis van erfgoed voor de samenleving'* is het bevorderen van de dialoog tussen de eigenaren van het religieus erfgoed en betrokken burgers en organisaties. Hierdoor kan er een breed draagvlak ontstaan voor een toekomstbestendig behoud en beleefbaar maken van religieus erfgoed.

Er zijn verschillende opvattingen over het eigendom van de kerk. Een aantal heeft een uitgesproken mening dat de kerk van de gemeenschap is (wie dat dan ook zijn), omdat in het verleden het kerkgebouw onder andere door bijdragen uit de geloofsgemeenschap is opgericht. Formeel-juridisch ligt het duidelijk anders: het kerkbestuur is eigenaar, waarbij binnen de rooms-katholieke kerk ook nog de instemming van het bisdom nodig is om tot functiewijziging van het kerkgebouw over te gaan, de kerk aan de eredienst te onttrekken en/of te verkopen.

Het gesprek aangaan is cruciaal om vrijkomende kerkgebouwen succesvol te kunnen door ontwikkelen, met respect voor ieders opvatting. Door de dialoog op gang te brengen tussen stakeholders wordt ook gebouwd aan een netwerk. Het is belangrijk dat men elkaar weet te vinden in geval een kerk een andere functie gaat krijgen. Communicatie is hierbij het sleutelwoord. Uit de praktijk blijkt dat vroegtijdige communicatie een van de belangrijkste succesbepalende factoren is in het herbestemmingstraject van kerkgebouwen.

4.1 DIALOOG AANGAAN

Allereerst zijn gesprekken gevoerd met de kerkeigenaren. Zij zijn namelijk als eigenaar de principaal, met name als het gaat om het toekomstig gebruik van hun kerk. Zij geven aan of een kerk voor de eredienst in gebruik blijft of niet. Formeel is dit helder geregeld, maar de praktijk is genuanceerder. Er is voortdurend sprake van een wisselwerking. De kerk kan niet zonder de gemeenschap en vice versa.

Met de eigenaren van de kerkgebouwen die momenteel een religieuze functie vervullen zijn gesprekken gevoerd over het toekomstig gebruik en de knelpunten en kansen die zij zien naar de toekomst toe.

Het gaat om vertegenwoordigers van de volgende partijen:

- Sint Norbertusparochie
- Parochie Onze Lieve Vrouw in het Woud
- Protestantse Gemeente Roosendaal

Daarnaast is nog gesproken met:

- Pinkstergemeente De Wijnrank
- Jehova's Getuigen
- Marokkaanse Moskee

Met de volgende partijen is meerdere malen contact gezocht, maar dit heeft gedurende het project niet geleid tot een afspraak:

- Evangelische Gemeenschap Roosendaal
- Turkse Moskee

4.2 TOEKOMST GELOOFSGEMEENSCHAPPEN

4.2.1 Algemeen

Uit de gesprekken komt naar voren dat alle kerkgemeenschappen te maken hebben met een terugloop van het aantal kerkleden. De coronapandemie heeft dit proces versneld, doordat er geen of kleinere fysieke kerkdiensten plaatsvonden. Daarvoor in de plaats zijn de digitale streamingdiensten gekomen. Van deze digitale faciliteiten is ook dankbaar gebruik gemaakt. De geloofsgemeenschappen vergrijzen snel en de jonge aanwas is beperkt. Dit heeft ook zijn weerslag op de inzet van vrijwilligers. De meeste gemeenschappen 'drijven' met name op vrijwilligers en gezien de verdergaande vergrijzing maakt dit de gemeenschappen kwetsbaar voor de nabije toekomst. Als er ingezoomd wordt per geloofsgemeenschap is het beeld divers. Hieronder per kerkgemeenschap een kort overzicht:

4.2.2 R.K. Norbertusparochie

De Norbertusparochie is per 1 januari 2014 ontstaan uit een fusie tussen de Parochie Onze Lieve Vrouw van Altijddurende Bijstand (Paterskerk), de Emmaüsparochie en de parochie De Ark. Om dit moment heeft de parochie zes kerken waarvan er vier in de verkoop staan. Het indertijd opgestelde gebouwenplan gaat uit van twee kerken, maar dit is gezien de omvang van de kerken een zware last voor de parochie.

Het is wenselijk dat de vieringsruimte van de beide kerken zou worden ingeperkt waardoor een deel van de kerkruimte op een andere manier ingezet kan worden. Het parochiebestuur wil hierover in gesprek met het bisdom.

Huidige situatie

Kerken die aan de eredienst zijn onttrokken en verkocht:

- **De Goede Herder**, Lindenburg 84-86 Roosendaal (verkocht aan de gemeente)
- **Moeder Godskerk**, President Kennedylaan 73 Roosendaal (is verkocht)
- **Maria Hemelvaartkerk** in Nispen
- **Franciscus kapel**, Azuriedijk 91 Roosendaal (verkocht aan particulier)
Franciscus voormalige pastorie/ontmoetingsruimte, Azuriedijk 89 Roosendaal (enige jaren geleden reeds verkocht aan particulier)

Kerken die (deels) openblijven:

- **Sint Josephkerk**, Sint Josephstraat 2-4 Roosendaal:

De parochie is bezig met prille plannen om de Sint Josephkerk te transformeren naar multifunctionele ruimte ten behoeve van een gezondere financiële situatie voor de parochie. Ook in de nabije toekomst vraag het onderhoud van de kerk forse financiële middelen. Op dit moment zijn er gemiddeld 100-120 kerkgangers.

- **Paterskerk**, Onze Lieve Vrouwe, Kade 21-23 Roosendaal:

Klooster is verkocht aan zustercongregatie Charitas. Groot complex van kerk en klooster met tuin midden in de stad. Kerk en tuin zijn eigendom van parochie.

Er is gedeeld eigenaarschap waardoor herontwikkeling lastiger is geworden.

Er heeft inmiddels een gesprek met de zusters plaatsgevonden en er is gevraagd wat zij willen, hoe zij de toekomst zien. De parochie heeft de begane grond van het klooster in gebruik. Het idee is om de kerk deels her te bestemmen en qua gebruik terug te brengen naar de situatie van 1910, voor de verbouwing van Cuypers.

Doel hierbij is dat de gebouwen door eigen inkomsten zichzelf in stand houden.

Uit periodiek overleg met vertegenwoordigers van het parochiebestuur is gebleken dat Roozen van Hoppe Groep uit Haghorst is ingeschakeld om tot een transformatie/ herontwikkeling van de Onze Lieve Vrouwekerk te komen. Echter uit een kanselbericht is ook gebleken dat diverse leden van het parochiebestuur die bij het periodiek overleg aanwezig waren, hun positie in het bestuur vacant hebben gesteld. Er is blijkbaar de nodige onenigheid c.q. verschillen van visie. Bij Paterskerk is een mooie tuin gelegen en locatie hoort bij havengebied aan de Kade. Het is een unieke plek die kansen biedt ook buiten zondagen. De onderhoudsstaat is redelijk. Installaties (kachel en elektra) zijn verouderd en een hoek is buiten restauratie gebleven die nu heel slecht is. Gebouw staat op palen in moerassig gebied.

Toekomstvisie

Volgens het parochiebestuur zal in de toekomst uiteindelijk één kerk voor de eredienst behouden blijven. Voor een gezonde financiële positie van de parochie is het van belang dat in de beide kerken ook andere activiteiten/ functie worden toegevoegd zodat er inkomsten verworven worden ten behoeve van de instandhouding van de twee monumentale kerken.

4.2.3 Parochie Onze Lieve Vrouw in het Woud

De parochie Onze Lieve Vrouw in het Woud is in 2001 ontstaan uit een fusie van vier parochies in de huidige geloofsgemeenschappen, Heerle, Moerstraten, Wouw en Wouwse Plantage. In 2019 is de Lambertuskerk van Wouw aangewezen als de officiële parochiekerk en vanaf 2024 met een regionale functie (visie vanuit bisdom). Samen met de Gertrudiskerk van Wouwse Plantage zijn deze twee kerken eigendom van de parochie. Verwachting dat kerk in Wouwse Plantage in 2025-2026 wordt afgestoten en een nieuwe bestemming krijgt voor woningbouw. De vroegere Gertrudiskerk van Heerle is in 2012 verkocht aan de huidige woningcorporatie Alwel in Roosendaal. Het is nu het dorps huis 'De Schalm'.

Huidige en toekomstige situatie

De Lambertuskerk in Wouw is in gebruik voor de eredienst. Op dit moment bezoeken 50-100 kerkleden de zondagsdienst. Bedoeling is dat de Lambertuskerk vanaf heden een regiofunctie gaat vervullen.

4.2.4 Protestantse gemeente Roosendaal

De protestante gemeente Roosendaal (PGR) is acht jaar geleden ontstaan uit de gereformeerde kerk en de hervormde kerk. De kerkdiensten vinden plaats in de Kruiskerk, die in 2003 is gekocht van de rooms-katholieke parochie.

De huidige situatie

Twee tot drie jaar geleden was de protestantse gemeente in gesprek met de gemeente over een brede ontwikkeling waarbij de Jumbo (Rembrandtgalerij), het buurthuis en de Kruiskerk betrokken zouden worden. Dit heeft niet geleid tot concrete plannen. Op dit moment is het kerkbestuur bezig de kerk te verduurzamen, zodat de energielasten omlaag gebracht kunnen worden.

Toekomstvisie

De toekomstvisie van de PGR voor de korte en middellange termijn is positief, wat betekent dat de PGR in de Kruiskerk blijven zitten. Wel wordt de kerkgemeenschap langzaam kleiner, waardoor de toekomst voor de lange termijn ongewis is. De geloofsgemeenschap bestaat uit actieve gelovigen. Voor corona zaten er gemiddeld 80-90 mensen in de kerk. De kerk heeft een regiofunctie. Mensen komen ook uit Oud-Gastel, Stampersgat en Essen (België).

4.2.5 Overige geloofsgemeenschappen

• Pinkstergemeente De Wijnrank

Huidige situatie

De Pinkstergemeente De Wijnrank bestaat uit een kleine gemeente van 45 personen (uit Roosendaal, Etten Leur en Antwerpen).

Toekomstvisie

Aantal leden loopt terug en vergrijsst.

• Jehova's Getuigen

Huidige situatie

Levendige geloofsgemeenschap met ongeveer 120 leden. Voor de eredienst wordt gebruik gemaakt van het gebouw aan de Van Beethovenlaan in Roosendaal. Dat blijft zo in de toekomst, omdat de plannen voor de nieuwbouw van de eraast gelegen Jumbovestiging aangepast zijn.

Toekomstvisie

Er is geen duidelijke visie op de toekomst.

• Marokkaanse moslimgemeenschap

Huidige situatie

Op dit moment is er een zeer levendige geloofsgemeenschap met op drukke momenten, zoals het vrijdagmiddaggebed, Ramadan, Eid el-fitr (Suikerfeest) en Eid El-Adha (Offerfeest), meer dan duizend bezoekers. De dagelijkse gebeden trekken op werkdagen overdag 50 mensen, in de avonden zo'n 200 bezoekers en in weekenden zo'n 400 bezoekers. De doelgroep varieert van 7 jaar tot ouderen van over de 70 jaar. De laatste jaren groeit de doelgroep jongeren tussen 15 en 35 jaar. Ook worden er in de moskee religieuze lessen en scholing in Arabische taal, koranlessen en modules geloofsleer gegeven voor kinderen, jongeren en volwassenen.

Toekomstvisie

De moskee heeft al een sociale functie in de vorm van kennismakingsbezoeken voor organisaties en scholen en ruimte voor ouderen om bij elkaar te komen, om zo eenzaamheid tegen te gaan.

De verwachting is dat in de toekomst steeds meer jongeren de weg vinden naar de moskee. De wens is om meer functies toe te voegen aan het gebouw en om meer activiteiten te organiseren, maar daarin is de locatie belemmerend. Het gebouw wordt nu optimaal gebruikt, dus er is geen ruimte voor meer functies.

4.2.6 Bisdom van Breda

De Rooms Katholieke kerkgebouwen en de parochies van Roosendaal liggen in het jurisdictie-gebied van het Bisdom Breda. Dat betekent dat het bisdom de beslissende stem heeft aangaande het openhouden ofwel sluiten van kerkgebouwen.

Het Bisdom Breda heeft een protocol opgesteld met betrekking tot de (her)bestemming van kerkelijke gebouwen. Ervaring met processen tot herbestemming in het verleden hebben geleid tot aanvullingen en verbeteringen van de procesgang bij herbestemming. Zo is er helderheid voor alle betrokkenen over de verschillende stappen die gezet moeten worden voor een succesvolle herbestemming.

Vertrekpunt is het parochieplan, waarin de pastorale visie voor de toekomst wordt beschreven. Een onderdeel van het parochieplan is het parochieel gebouwenplan. Zo'n parochieplan bestaat uit vier fasen:

A. ORIËNTATIEFASE: het parochiebestuur richt een gebouwenadviescommissie op die als opdracht krijgen een gebouwenplan te schrijven. Het concept wordt gepresenteerd aan het parochiebestuur waarna zij tot een voorgenomen gebouwenbesluit komen. Dit voorlopige besluit wordt voorgelegd aan de bisschop en eventueel de gemeente.

B. VASTSTELLINGSFASE: met instemming van de bisschop mag het parochiebestuur de parochianen informeren over het voorgenomen besluit. Hier moet minstens tweemaal gelegenheid voor zijn. Nadat de parochianen gehoord zijn stelt het parochiebestuur het gebouwenplan vast en wordt met overleg en toestemming van de bisschop het plan uitgevoerd.

C. UITVOERINGSFASE: de bisschop besluit kort voor de herbestemming of eigendomsoverdracht over de onttrekking van een kerkgebouw aan de eredienst. Gedurende het traject van herbestemming en/of herinrichting dient het kerkbestuur te zorgen voor het juist volgen van de diocesane procedures en voor het tijdig verkrijgen van de benodigde machtigingen. Er wordt een nieuwe commissie opgericht met in ieder geval een lid van de Diocesane Commissie Kerkelijke Gebouwen (DCKG). Het parochiebestuur blijft verantwoordelijk voor de goede voortgang van de uitvoering. Ook wordt er een bidbook opgesteld met alle informatie over het te herbestemmen gebouw, deze wordt beschikbaar gesteld voor mogelijke kandidaat-kopers. Parochie en bisdom moeten instemmen met de inhoud ervan. Wanneer het proces van herbestemming tot voltooiing komt, wordt er machtiging aangevraagd voor de vervreemding van het gebouw. Voordat het kerkgebouw wordt overgedragen dient de inventaris op de juiste wijze te worden herbestemd.

D. FLANKEREND BELEID: een eventueel besluit om een kerkgebouw te sluiten voor de eredienst wordt – met instemming van de bisschop – genomen door de pastoor. De pastoor en het pastoraal team zorgen voor een goede slotviering. Wanneer een parochie afscheid moet nemen van haar kerkgebouw, dienen de pastoor en het pastoraal team zorg te dragen voor goede begeleiding van de parochianen.

Voor het gebruik van de kerkgebouwen maakt het Bisdom Breda onderscheid in de volgende bestemmingen:

- A. Gebruik voor de eredienst (Parochiekerk, Kerk, Kapel en Devotiekapel);
- B. Niet-liturgische gebruik;
- C. Kerken die voor de eredienst gesloten zijn.

Tijdens de procedure voor de aanpassing en/of herinrichting van gebouwen is de volgende fasering aangehouden:

A. MACHTIGING: het parochiebestuur heeft schriftelijke machtiging nodig van de bisschop wanneer het gaat om:

- nieuwbouw van een kerk, kapel of liturgische ruimte.
- interieurwijziging van een kerk, kapel of liturgische ruimte.
- inrichting van een vervangende liturgische ruimte.
- herinrichting van pastorie, parochiecentrum of sacristie.

B. BEOORDELING VAN DE AANVRAAG: de goedkeuring van de aanvraag tot (her-) inrichting van een kerk of kerkelijk gebouw geschiedt in de vergadering van het bisdombestuur. Er worden verschillende aspecten bij de beoordeling van de aanvraag meegenomen, namelijk:

- Financiële aspecten (standaard advies)
- Beleid t.a.v. pastorale organisatie (standaard advies)
- Bouwtechnische aspecten (standaard advies)
- Liturgische aspecten (facultatief advies)
- Aspecten van kerkmuziek (facultatief advies)
- Architectonische aspecten (facultatief advies)
- Aspecten van kerkelijk kunst (facultatief advies)

C. COÖRDINATIE VAN DE BEHANDELING VAN DE AANVRAAG: de aanvraag wordt bij de bisschop ingediend en de behandeling wordt door de econoom gecoördineerd. De econoom is ook het aanspreekpunt voor het parochiebestuur. Het is van belang dat het parochiebestuur in een vroeg stadium de diocesane bouwadviseur bij de plannen betreft. Ook de bisschop kan bij de beoordeling bepaalde diocesane en interdiocesane instanties om advies vragen. Zodra het plan is goedgekeurd wordt het parochiebestuur schriftelijk op de hoogte gebracht. Daarbij verleent de econoom de machtiging namens de bisschop.

D. UITVOERING: het parochiebestuur voert het goedgekeurde plan uit. Afwijkingen van het plan dienen opnieuw met het bisdom in bespreking gebracht te worden.

De procedure in het kort:

1. Het parochiebestuur dient de aanvraag in bij de bisschop.
2. De aanvraag wordt besproken in het machtigingenoverleg.
3. De bisschop vraagt advies aan de econoom, de bisschoppelijk gedelegeerde voor kerkopbouw en de diocesane bouwadviseur.
4. De bisschop kan eventueel aan bepaalde diocesane en interdiocesane instanties om een advies vragen.
5. Het bisdombestuur bespreekt de aanvraag en de adviezen.
6. Zodra het bisdombestuur de aanvraag positief heeft beoordeeld, verleent de econoom de machtiging.
7. Het parochiebestuur voert het goedgekeurde plan uit.
8. De diocesane bouwadviseur controleert de uitvoering, informeert hierover bisschop en laat een beknopt verslag opstellen.

Hierboven is een beknopte versie van het protocol van het Bisdom Breda beschreven. Het volledige protocol is te vinden op de website van het bisdom.

5 ONTWIKKELKADERS KERKEN

5.1 INLEIDING

Er heeft een eerste gesprek plaatsgevonden tussen de gemeente en de kerkeigenaren. Hierbij werd gesproken over doorontwikkeling van de kerken die in gebruik zijn voor de eredienst. Dit heeft op korte en middellange termijn vooral betrekking op de kerken van de twee parochies (Norbertusparochie en O.L.V. in het Woud-parochie).

5.2 NORBERTUSPAROCHIE

Van de vier kerken die te koop stonden zijn er inmiddels drie verkocht, namelijk: de Goede Herder, de Moeder Godskerk en de kapel van de Sint Franciscus. De Maria Hemelvaartkerk in Nispen staat nog te koop. Voor deze en de twee kerken die op dit moment in gebruik zijn voor de eredienst dient een toekomstbestendige oplossing gezocht te worden.

Om dit proces te begeleiden heeft de parochie begin 2023 een commissie in het leven geroepen die de doorontwikkelingsmogelijkheden van de Paterskerk (Onze Lieve Vrouwekerk) en de Josephkerk gaat onderzoeken. Met de gemeente is afgestemd dat de gemeente gelijktijdig met het onderzoek van de commissie de randvoorwaarden voor toekomstige ontwikkelingen in beeld zal brengen. Deze gemeentelijke analyse richt zich op de ruimtelijke randvoorwaarden voor een ontwikkeling van de twee kerken. Door omstandigheden heeft de commissie geen advies kunnen uitbrengen aan het parochiebestuur.

Luchtfoto omgeving Paterskerk inclusief tuin

Foto tuin Paterskerk (Bron: BN DeStem)

5.3 ANALYSE ONTWIKKELKADERS PATERSKERK

5.3.1. Objectgegevens

Naam	: O.L. Vrouw van Altijddurende Bijstand	Bouwjaar	: 1868
Adres	: Kade 21	Ontwerper	: Asseler, Th.
Postcode	: 4703GA	Gebruik	: Religieus
Plaats	: Roosendaal	Bouwstijl	: Neo Romaans

5.3.2 Locatieverkenning

5.3.3 Bestemmingsplan

De locatie van de Paterskerk maakt onderdeel uit van het bestemmingsplan “Westrand”. De kerk heeft als bestemming “Maatschappelijk”.

5.3.4 Cultuurhistorische waarden

De Paterskerk in Roosendaal heeft de rijksmonumentenstatus. Ook de bijbehorende tuin heeft de rijksmonumentenstatus.

5.3.5 Randvoorwaarden en uitgangspunten

Uitgangspunt: behoud kerk

Een belangrijk aspect bij dit kerkgebouw is de centrale ligging in de wijk en het daarmee samenhangend beeldbepalend karakter van de locatie.

Gelet op de monumentale status, de technische staat en ruimtelijke mogelijkheden van de kerk, dient te worden uitgegaan van behoud van de kerk. Omdat het kerkgebouw deel uit maakt van een ensemble van gebouwen dient bij toekomstige herontwikkelingsplannen aansluiting gezocht te worden bij dit ensemble en de historische stedenbouwkundige structuur.

Aandachtspunten

Er liggen kansen om de kerk, het klooster en de tuin mee te nemen in een bredere gebiedsontwikkeling.

5.4 ANALYSE ONTWIKKELKADERS JOSEPHKERK

5.4.1 Objectgegevens

Naam	: St. Josephkerk	Bouwjaar	: 1923
Adres	: Sint Josephstraat 2 en 4	Ontwerper	: Hurks, J. en Vergouwen, M.
Postcode	: 4702 CW	Gebruik	: Religieus
Plaats	: Roosendaal	Bouwstijl	: Expressionistische baksteenstijl

5.4.2 Locatieverkenning

5.4.3 Bestemmingsplan

De locatie van de St. Josephkerk maakt onderdeel uit van het bestemmingsplan "Burgerhout". De kerk heeft als bestemming "Maatschappelijk".

5.4.4 Cultuurhistorische waarden

De St. Josephkerk in Roosendaal heeft de rijksmonumentenstatus.

Waardering

De kerk is van algemeen belang. Het gebouw is van cultuurhistorisch belang als uitdrukking van een geestelijke ontwikkeling en is tevens van belang als opvallend voorbeeld van de centraliserende kruiskerk in het Interbellum. De kerk heeft architectuurhistorische waarde vanwege de zeer verzorgde vormgeving met siermetselwerk. Het neemt een belangrijke plaats in in het oeuvre van de architecten Hurks en Vergouwen, die veel in Roosendaal hebben gebouwd en hier in hun vormtaal onder meer schatplichtig waren aan Jos Cuypers. Het gebouw is gaaf bewaard gebleven.

5.4.5 Randvoorwaarden en uitgangspunten

Analyse

Het belangrijkste aspect bij dit kerkgebouw wordt gevormd door de centrale ligging in de wijk en het daarmee samenhangend beeldbepalend karakter van de locatie.

Gelet op de monumentale status, de technische staat en ruimtelijke mogelijkheden van de kerk, dient te worden uitgegaan van behoud van de kerk. Omdat het kerkgebouw deel uitmaakt van een ensemble van gebouwen dient bij toekomstige herontwikkelingsplannen aansluiting gezocht te worden bij dit ensemble en de historische stedenbouwkundige structuur. Om die reden dient een herontwikkeling van het kerkgebouw steeds in een groter verband te worden gezien.

Aandachtspunten

- Parkeren na uitbreiding functie
- Restauratie-opgave (slechte onderhoudsstaat)

Luchtfoto Josephkerk en omgeving (Bron: google earth)

5.5 PAROCHIE O.L.V IN HET WOUD

Uit het gesprek met een vertegenwoordiging van het parochiebestuur O.L.V. in het Woud-parochie komt naar voren dat zij voor een opgave staan voor de kerk van Wouwse Plantage.

Sint Gertrudiskerk in Wouwse Plantage (Bron: website Samenkerk)

5.6 ANALYSE ONTWIKKELKADERS GERTRUDISKERK

5.6.1 Objectgegevens

Naam	: St. Gertrudiskerk	Bouwjaar	: 1925
Adres	: Plantagebaan 219 Wouwse Plantage	Ontwerper	: W.J. Bunnik
Postcode	: 4725 AC	Gebruik	: Religieus
Plaats	: Wouwse Plantage	Bouwstijl	: Gotische kenmerken

5.6.3 Bestemmingsplan

De locatie van de St. Gertrudiskerk maakt onderdeel uit van het bestemmingsplan "Wouwse Plantage". De kerk heeft de bestemming 'Maatschappelijk'.

5.6.4 Cultuurhistorische waarden

De Gertrudiskerk in Wouwse Plantage heeft de gemeentelijke monumentenstatus. Motivering: beeldbepalend voor het dorp Wouwse Plantage.

5.6.5 Randvoorwaarden en uitgangspunten

Het belangrijkste aspect bij dit kerkgebouw wordt gevormd door de centrale ligging in het dorp en het daarmee samenhangend beeldbepalend karakter van de locatie.

Gelet op de monumentale status, de technische staat en ruimtelijke mogelijkheden van de kerk, dient te worden uitgegaan van behoud van de kerk. Omdat het kerkgebouw deel uit maakt van een ensemble van gebouwen dient bij toekomstige herontwikkelingsplannen aansluiting gezocht te worden bij dit ensemble en de historische stedenbouwkundige structuur. Om die reden dient een herontwikkeling van het kerkgebouw steeds in een groter verband te worden gezien.

Aandachtspunten

- Bij een herontwikkeling van de kerk vormt parkeren een aandachtspunt
- Geen tweedelijns bebouwing (losstaand)
- (Collectieve) buitenruimte nauwelijks mogelijk
- Situatie/Omgeving: Pastorie (+tuin) is particulier bezit, begraafplaats mogelijk nog lang in gebruik
- Hoge cultuurhistorische waarden (kerkgebouw en stedenbouw)

5.7 KERKENBIOTOPEN (GEBIEDSANALYSE)

Een belangrijke randvoorwaarde voor de ontwikkelmogelijkheden van kerken zijn de cultuurhistorische waarden van het object en de directe omgeving van de kerk. Een kerk is vaak een belangrijk onderdeel (middelpunt) van een historische stedenbouwkundige structuur. In het kader van deze analyse wordt ingezoomd op de cultuurhistorische waarden van de kerk en de ruimtelijke context.

Voorgesteld wordt om voor die kerken waar in de toekomst een doorontwikkeling wordt verwacht een gebiedsgericht onderzoek te doen naar ruimtelijke ontwikkelingsmogelijkheden van gebieden (wijken, dorpskernen) waarbij de kerk een belangrijk middelpunt is. Om dit in kaart te brengen is er van een aantal kerken een kerkenbiotoop gemaakt. Deze vormen een belangrijke randvoorwaarden voor de actuele en toekomstige vastgoedopgave van de kerkeigenaren. Daarnaast vormen deze gebiedsvisies belangrijke bouwstenen voor de omgevingsvisie/omgevingsplan. Dus niet alleen de randvoorwaarden van het gebouw in beeld brengen, maar juist inzoomen op de ruimtelijke context en de waarden. In Bijlage I is per kerk de kerkenbiotopen van de kerken in Roosendaal in beeld gebracht.

6 AANBEVELINGEN EN VERVOLGACTIES

6

6.1 VERVOLG PARTICIPATIEPROCES

Open dialoog blijven houden

Deze notitie *'Kerken in beeld'* is niet een eindpunt. Integendeel, het moet het startpunt zijn van een voortdurende dialoog tussen gemeente, (kerk)eigenaren en andere stakeholders. Door met elkaar in gesprek te blijven kan in gezamenlijkheid worden gewerkt aan de toekomst van het religieus erfgoed. Door open en eerlijk naar elkaar te zijn, kan men van elkaar leren en onderling kennis en kunde uitwisselen, maar kunnen ook eventuele frustraties, twistpunten of tegenstrijdige belangen vroegtijdig worden herkend. Met zo'n groot aanbod en grote diversiteit aan religieus erfgoed is onderling vertrouwen en samenwerking onmisbaar voor een succesvolle en toekomstbestendige instandhouding en ontplooiing van het religieus erfgoed. Alle partijen zullen daaraan hun bijdrage moeten leveren en daar voldoende tijd in willen investeren.

Koesteren van vrijwilligers

Vrijwilligers zijn essentieel bij de instandhouding van de geloofsgemeenschap en hun religieus erfgoed. De enthousiaste en betrokken inzet van vrijwilligers, ieder met eigen vaardigheden en deskundigheden, is onmisbaar. Vrijwilligers stellen hun tijd, kennis en daadkracht ter beschikking voor allerlei werkzaamheden en activiteiten. Hun inzet is onbetaalbaar terwijl zij tegelijk ook zorgen voor sociaal draagvlak in de omgeving. Het is dan ook van belang, om deze cruciale groep te waarderen.

6.2 BEHOUD DOOR ONTWIKKELING

Behoud door ontwikkeling is een belangrijk uitgangspunt binnen de monumentenzorg. Verval is namelijk onvermijdelijk wanneer een gebouw geen functie meer vervult. Het zoeken naar toekomstbestendig (neven)gebruik van het religieus erfgoed is dan ook een voorwaarde voor behoud van religieus erfgoed. Voor kerkgebouwen is er zelfs een speciale financiële regeling in het leven geroepen die wordt aangeboden door het Nationaal Restauratiefonds. De zogenaamde *'Kerken Nevenfunctie-Lening'* biedt een financieringsmogelijkheid voor werkzaamheden die de gebruiksmogelijkheden van het kerkgebouw verruimen. De lening kan daarnaast ook worden ingezet voor duurzaamheidsmaatregelen en herbestemmingskosten, zoals onderzoeken en haalbaarheidsstudies. Kosten voor roerende (niet nagelvast verbonden) interieuronderdelen, onderhoud en restauratie vallen buiten deze regeling.

6.3 AANDACHT VOOR FUNERAIR ERFGOED

Het funerair erfgoed is in verschillende opzichten eveneens een lastige categorie. De grafrechten zijn vaak al lang vervallen, waardoor het onderhoud van deze graven onvoldoende in beeld is. De zichtbare ouderdom van deze grafmonumenten draagt echter bij aan de beleving van deze historische graven en de begraafplaats in zijn totaliteit. Restauratie dient daarom ook terughoudend te gebeuren. Daarnaast zijn begraafplaatsen in de eerste plaats een plek voor nabestaanden en naasten van de overledenen, waarin zij in alle rust en privacy hun dierbaren kunnen herdenken. Dit doel dient te allen tijde voorop te staan. De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed beveelt daarom aan begraafplaatsen in gebruik te houden, met aandacht voor hedendaagse afscheidsrituelen. Meer aandacht voor de begraafplaatsen kan echter een positief effect hebben op het behoud. Onbekend maakt immers onbemind. Aandacht voor deze grafmonumenten kan worden gegenereerd door bijvoorbeeld de verhalen te vertellen van de personen achter die bijzondere graven. Vaak betreft het namelijk personen die belangrijk zijn geweest voor Roosendaal. Ook via publicaties kan aandacht en draagvlak voor funerair erfgoed gecreëerd worden. Een voorbeeld van een stichting die zich inzet voor het behoud en de bekendheid van funerair erfgoed is het Kenniscentrum Funerair Erfgoed (Dodenakkers.nl).

6.4 KOPPEL DE NOTITIE ‘KERKEN IN BEELD’ AAN HET OMGEVINGSPLAN (OMGEVINGSWET)

Kerken vormen vaak waardevolle ‘ankerpunten’ van historische stedenbouwkundige structuren in wijken en dorpen. Door deze (cultuurhistorische) ruimtelijke kwaliteiten als basis (uitgangspunt) voor ruimtelijke ontwikkelingen te nemen ontstaat gelaagdheid, wat bijdraagt aan de kwaliteit van de leefomgeving. De cultuurhistorische waarden van de kerk en de omgeving van de kerk vormen randvoorwaarden van toekomstige doorontwikkeling van kerken. In de bijgevoegde kerkenbiotopen zijn deze waarden van de kerken in beeld gebracht.

De (ruimtelijke) cultuurhistorische waarden uit o.a. de kerkenbiotopen kunnen als belangrijke input gebruikt worden voor het toekomstige Omgevingsplan van de gemeente. In de Omgevingswet wordt de omgeving van monumenten als beschermingswaardig geacht (gemeentelijke zorgplicht).

BIJLAGE 1: 10 GEBODEN VOOR HERBESTEMMING RELIGIEUS ERFGOED

De afgelopen jaren zijn er in heel Nederland al veel religieuze gebouwen (tijdelijk) herbestemd en daar valt veel van te leren. De Agenda Toekomst Religieus Erfgoed heeft deze informatie en ervaringen uit de praktijk gebundeld en dit heeft geleid tot tien geboden bij het herbestemmen van een kerkgebouw.

1 EEN KERK IS EEN VERHAAL, GEEN HOOP STENEN

Het herbestemmen van een kerkgebouw is geen eenvoudige opgave: er staat veel vastgoed leeg en andere monumentale gebouwen vechten voor dezelfde initiatiefnemers en gebruikers. Het is dan ook de kunst om de eigen kerk scherp te positioneren en de bijzonderheden te benoemen. Een mooi orgel, een fraai kunstwerk of een bijzondere inrichting trekken altijd geïnteresseerden. Maar bezoekers komen vooral af op het verhaal van een kerkgebouw. Een kerk kun je immers zien als een persoonlijkheid, waarvan het voorkomen en het karakter gevormd worden door het verleden. Die verhalen hebben het gebouw gemaakt tot wat het is. Wie goed kijkt naar zijn geschiedenis en zijn huidige plek in het dorp, de stad of het landschap kan altijd aanknopingspunten voor een eigen verhaal vinden, een unique selling point. En dat verkoopt.

2 CREËER EEN AANSPREKEND EN PASSEND PLAN

Een goed en aansprekend plan kan mensen enthousiasmeren en meenemen in de realisatie ervan. Bij de zoektocht naar een nieuwe functie zien veel mensen eerst de problemen: de restauratieachterstanden, de benodigde maatregelen om energie te besparen en het comfort te verhogen, de verbouwingskosten. Al die zaken moeten inderdaad worden aangepakt, maar denken vanuit de problemen brengt zelden beweging. Het gaat er om energie vrij te maken, dan volgt het geld ook eerder. Daarbij mag het plan ambitieus zijn, maar tegelijkertijd ook realistisch en passend bij de kwaliteiten van het gebouw. Uiteindelijk gaat het immers om de vraag hoe de exploitatie sluitend te krijgen is.

3 BENUT EXPERTISE EN ERVARING

Niet veel mensen zullen vaak meemaken dat ze een groot gebouw als een kerk gaan herbestemmen. Toch zijn er inmiddels al vele voorbeelden in Nederland en daarbuiten van geslaagde transformaties. Er is dus kennis aanwezig bij collega kerkbeheerders en

bij verschillende organisaties in Nederland. U hoeft het wiel niet helemaal opnieuw uit te vinden. Daarnaast is het van belang om ook het eigen (stichtings)bestuur te voorzien van een diversiteit aan deskundigheid en ervaring. Schroom echter niet om advies en hulp in te schakelen. Veel partijen zijn maar wat trots op de bereikte resultaten en helpen u graag op weg.

4 KEN HET GEBOUW EN DE BEHOEFTE IN DE BUURT

De geschiktheid voor een nieuwe functie verschilt per kerkgebouw. Zo varieert de indeling en het aantal ruimtes (inclusief de bijgebouwen rondom de kerk) die op verschillende wijzen gebruikt kunnen worden. Ken daarom uw gebouw, weet wat er wel en niet kan en forceer functies niet. Denk ook na over de mogelijkheden 'per ruimte' en niet alleen over de kerk als geheel.

Naast het kennen van uw gebouw dient u zich ook op de hoogte te stellen van de behoeften in de buurt: is er vraag naar multifunctionele zaalruimte of juist woonruimte? U kunt gaan zitten wachten tot iemand met een vraag zich aandient of juist gericht op onderzoek uitgaan naar de plannen van de gemeente, de lokale school, een vereniging in de buurt etc. Die actieve houding verdient de voorkeur! Ken de behoefte op de korte en langere termijn voor de buurt of wijk en wellicht kan het kerkgebouw daar een rol in spelen. Zorg dat u deze kansen opzoekt en benut.

5 ZONDER LOKAAL DRAAGVLAK GEEN DUURZAME EXPLOITATIE

Natuurlijk zijn er soms ondernemers die de exploitatie van een kerk op hun schouders nemen. Of nieuwe eigenaren die een (kleine) kerk verbouwen tot woning. Maar veelal wordt het voortbestaan van een kerkgebouw gedragen door de lokale gemeenschap er om heen.

Een local hero c.q. trekker is hierbij onmisbaar. Er moeten mensen zijn die tijd én energie vrijmaken voor de toekomst van het kerkgebouw. Het gaat daarbij niet om veel vergaderen, maar om veel doen en zorgen voor verbinding met partijen in de buurt. Samen gaat het sneller, dus vaar een gezamenlijke koers en zorg voor lokaal draagvlak en partnerschap in plaats van concurrentie met andere partijen in dorp of stad. Een vergadering redt geen gebouw; een doener wel.

6 BLIJF COMMUNICEREN

Het is belangrijk dat u investeert in een open dialoog en een constructief overleg. Ook al liggen de belangen tussen partijen soms uiteen, als u de waarde van de kerk voorop stelt moet er altijd common ground te vinden zijn voor een gesprek. Wees niet bang om daarbij de olifant in de kamer te benoemen, respecteer elkaars inzet en standpunten en wees naar buiten toe fair over elkaar. Voorkom dus dat u via de pers gaat zitten zwarte pieten; dat lucht misschien tijdelijk even op, maar dergelijke uitspraken keren zich uiteindelijk altijd tegen u.

7 OPEN RAMEN EN DEUREN

Mensen hebben de neiging – zeker in onze vergadercultuur – om eerst zelf na te denken, achter de schermen veel te vergaderen en plannen uit te broeden. U mist dan heel veel kansen. De kunst is om zo snel mogelijk deuren en ramen te openen. Creëer reuring en zorg voor leven in de brouwerij; mensen moeten weten dat deze plek er is, dat er mensen zijn die voor het kerkgebouw opkomen en dat er initiatieven worden gezocht. Voorkom dat iedereen de kerk voorbij loopt en het stil wordt. Ook met kleine investeringen kunt u laten zien dat u serieus bezig bent. Realiseer u dat andere mensen ideeën hebben die u nooit had kunnen verzinnen. En het één leidt tot het ander. Dus zet die deur open en nodig de burens uit. Wek hun nieuwsgierigheid door activiteiten te organiseren of bied de ruimte aan om hier iets te organiseren en voor je het weet ontstaan er serieuze alternatieven.

8 CREËER EEN UITNODIGENDE SFEER

Vaak ontstaat er een neerslachtige sfeer als aangekondigd wordt dat een kerk gaat sluiten. Begrijpelijk. Maar er ontstaat soms ook het idee dat niets meer kan: men zucht onder de onderhoudslasten (maar dat is slechts spreadsheet-denken) of de taxatiewaarde (maar die staat los van de mogelijke opbrengsten en begint dus aan de kostenkant). Ook is het eigendom vaak onzeker, net als de vraag wie nou precies waar over gaat. Dit soort zaken werkt verlamdend. Genoeg redenen om niet meer uit de startblokken te komen. Als u echter wilt dat er mensen aanhaken moet u zorgen dat het leuk is om mee te doen en mee te werken. Waardeer het initiatief van anderen.

Er zijn meer mensen die tijd hebben om de handen uit de mouwen te steken dan u op voorhand denkt. De één wil graag praktisch aan de slag, de ander kan goed lobbyen, onderzoek doen of schrijven. Voorwaarde is wel dat mensen zich aan het plan voor de kerk en de toekomstige invulling ervan moeten kunnen verbinden. Als het uw privé initiatief betreft dat slechts gericht is op eigen ambities, dan zullen mensen er minder snel aan bijdragen. Maar als u het gebouw ook van betekenis wilt laten zijn voor de gemeenschap, zult u versteld staan van de bereidwilligheid van buurt- of dorpsbewoners. Kijk dus niet alleen naar de problemen, maar onderzoek de mogelijkheden.

9 NEEM DE TIJD

Verwacht niet dat alles binnen een jaar geregeld is maar zie de herbestemming als een proces waarbij elke stap vooruit er weer eentje is. En soms gaat u ook een stapje achteruit en moet u wachten tot de goede wind opsteekt om weer vooruit te komen. Het is duidelijk dat u er veel energie in zult moeten stoppen en vasthoudend zult moeten zijn, maar dan krijg u er ook het nodige voor terug.

10 WEES CREATIEF

Een dooddoener als laatste? Niet helemaal, want we zijn geneigd om vanuit bepaalde gegevens te denken. Eerst moet er bijvoorbeeld gerestaureerd worden. Maar is dat wel zo? Als het niet lekt en niet gevaarlijk is, dan kunt u toch al snel beginnen met het organiseren van activiteiten die wellicht zelfs geld opleveren. Eerst moeten we eigenaar zijn. Maar is dat wel altijd nodig? Misschien zijn er afspraken te maken met de huidige eigenaar over bepaalde tijdelijke activiteiten. Eerst moeten het plan en de financiering rond zijn. Maar hoeveel tijd kost dat wel niet? Leiden daden en zichtbare bedrijvigheid niet veel eerder tot enthousiasme om deel te nemen? Kortom, denk buiten de geijkte paden. Herbestemming is geen nieuwbouw die u planmatig kunt opzetten en uitrollen. Het zoeken naar een nieuwe functie is vanuit de vrolijke chaos van het bestaande iets nieuws proberen te maken. Dat vraagt per definitie om veel creativiteit.

Bron: Restaureren en herbestemmen van religieus erfgoed, BOEi (2016)
De handreiking is een initiatief van BOEi, Stadsherstel Amsterdam, de Vereniging van Beheerders van Monumentale Kerkgebouwen (VBMK), Future for Religious Heritage (FRH) en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE).

BIJLAGE 2: KERKENBIOTOPEN

- De Sint Gertrudiskerk Heerle
- De Maria Hemelvaartkerk Nispen
- De Moeder Godskerk Roosendaal
- De Paterskerk (Onze Lieve Vrouw van Altijddurende Bijstandkerk) Roosendaal
- De Sint Janskerk Roosendaal
- De Josephkerk Roosendaal
- De Heilige Lambertuskerk Wouw
- De Sint Gertrudiskerk Wouwse Plantage

DE SINT GERTRUDISKERK HEERLE - KERKBIOTOOP

ALGEMENE GEGEVENS	
Naam	Sint Gertudiskerk van Nijvel
Adres	Herelsestraat 100
Postcode / Plaats	4726 AH Heerle
Kadastrale aanduiding	Gem.: Wouw, Sectie K, nr.: 3398
Oppervlakte perceel	2.000 m² (+/-)
Eigenaar	Woningstichting ALWEL
Beheerder object	Jan Brouwers (De Schalm)
Bestemmingsplan	Maatschappelijk
Archeologische verwachting	Waarde - Archeologie 1 (hoog)
Ensemble	Pastorie, begraafplaats (in gebruik), klooster (gesloopt), patronaat (gesloopt)

Tijdlijn

Religieuze ontwikkeling in vogelvlucht

Tot 1307 behoorden de inwoners van Heerle tot de Gertrudisparochie in Roosendaal. Doordat de wegen vaak onbegaanbaar waren mochten zij zelf een eigen kerk bouwen. In 1648 kwam het kerkgebouw in handen van de hervormden, waarna het gebouw in verval raakte. In 1795 kregen de katholieken hun gebouw terug en zorgde de pastoor van Wouw voor deze gemeenschap. In 1833 kreeg Heerle een eigen pastoor. In 1861 werd een nieuw kerkgebouw opgetrokken, naar ontwerp van J. van Mansveld in een neogotische stijl. Onder leiding van bouwkundige pater Dom Bellot heeft in 1924 een verbouwing plaatsgevonden waarbij dwars over de bestaande kerk een grotere kerk werd gebouwd. Tijdens de Tweede Wereldoorlog raakte het kerkgebouw zwaar beschadigd. De kerk werd in 1957 hersteld, daarna werden er nog enkele aanpassingen gedaan. In 2001 ging de Gertrudisparochie over in de parochie Onze Lieve Vrouw in het Woud. In 2012 werd de kerk verkocht aan de woningstichting Allee Wonen (nu ALWEL) en werd de kerk grondig verbouwd tot een multifunctioneel dorpsgebouw. Hierbij was in de linkerzijbeuk een permanente gebedsruimte behouden, waarin viering gehouden konden worden. Sinds 2023 is deze ruimte gesloten

Monumentale status

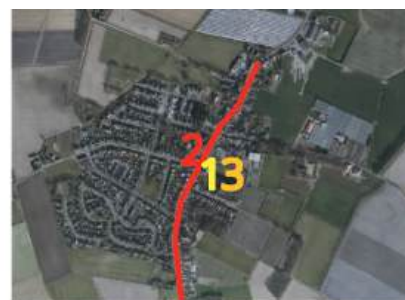
In 2002 werd de kerk aangewezen als Rijksmonument (monumentnummer: 517295). De kerk is van algemeen cultuurhistorisch belang als uitdrukking van de ontwikkeling van het katholicisme in het Bredase bisdom, waarbij de vormen van de stucadoorsgotiek nog lang werden toegepast. Het gebouw heeft typologische betekenis als voorbeeld van de wijze van uitbreiding van oudere kerken in het Interbellum. Er is architectuurhistorische waarde als vroeg voorbeeld van neogotiek en als voorbeeld van het oeuvre van de beide architecten. Het is een zeldzaam voorbeeld van de verwerking van neogotische vormen in het werk van Paul Bellot. Het gebouw is tevens van belang wegens de bijzondere samenhang tussen interieur en exterieur.

Stedenbouwkundige structuur en kwaliteit

De dorpskern is sinds de tweede helft van de negentiende eeuw ontstaan aan een lange doorgaande weg, de Herelsestraat geheten. De Sint Gertrudis van Nijvelkerk is gelegen aan deze doorgaande weg en daarom vormde zich aan een lang lint van woningen en bedrijvigheid het centrum van Heerle. Het religieus ensemble met de pastorie, patronaatgebouw, school en klooster zorgde voor een religieuze en sociaalmaatschappelijke samenleving met invloed in onderwijs, zorg en het verenigingsleven.

Heerle (omstr. 1900) met stratenstructuur, kerk, klooster en pastorie.

Heerle (2023) met Gertrudiskerk (1), Pastorie (2) en begraafplaats (3). In rood de historische wegenstructuur.

Foto's

Kerk (voor verbouwing), klooster (links) patronaatgebouw (rechts) (omstr. 1915).

Kerk (1989).

Kerk anno 2023.

Religieuze elementen als onderdeel van de kerkbiotoop

Voormalige pastorie.

Begraafplaats ten westen van de kerk.

Rood=Sint Gertrudiskerk, groen = zichtlijnen op de kerk(biotop), zie hieronder.

Zicht vanuit Herelsestraat (noord).

Zicht vanuit Torenbaan (west).

Zicht vanuit Herelsestraat (zuid).

DE MARIA HEMELVAARTKERK NISPEN - KERKBIOTOOP

ALGEMENE GEGEVENS

Naam	Maria Hemelvaartkerk
Adres	Kerkplein 1
Postcode / Plaats	4709 BJ Nispen
Kadastrale aanduiding	Gem.: Roosendaal en Nispen, Sectie F, nr.: 3186
Oppervlakte perceel	8.200 m ² (+/-)
Eigenaar	Sint Norbertusparochie
Beheerder object	Sint Norbertusparochie
Bestemmingsplan	Maatschappelijk
Archeologische verwachting	Archeologische waarde 1 (hoog)
Ensemble	Pastorie (herbestemming), klooster (herbestemming en sloop), begraafplaats (in gebruik)

Tijdslijn

Religieuze ontwikkeling in vogelvlucht

In de twaalfde eeuw (1157) is de eerste vermelding van een kerkdorp 'Nisipa' bekend. Voorafgaand is waarschijnlijk rond het jaar 1000 de eerste kerk of kapel gebouwd. In 1427 wordt een nieuwe kerk gebouwd, toegewijd aan de H. Maria Hemelvaart. In de Tachtigjarige Oorlog wordt in 1583 de kerk door rondtrekkende soldaten verwoest, waarna deze in 1618 wordt hersteld. In 1648 komt het kerkgebouw in Protestantse handen, vanaf 1797 wordt het gebouw gedeeld en sinds 1828 is het weer volledig van de katholieke geloofsgemeenschap. Achter de kerk bevindt zich een begraafplaats. In 1802 werd een nieuwe pastorie gebouwd, deze is rond 1820 uitgebreid. In 1926 vestigen de Zuster Franciscanessen van Roosendaal (of Mariadal) zich in Nispen. Zij stichten het Antonius van Paduaklooster aan de Dorpsstraat 87-71, ontworpen door architect F. Sturm. Ook ontwikkelen zij vanaf 1926 een katholieke meisjesschool, naaischool en bewaarschool. In 1927 wordt de openbare school omgezet naar katholieke jongensschool. In 1930 wordt er een nieuwe Maria Hemelvaartkerk gebouwd, aan kerkplein 1, ontworpen door architect Jos Cuypers. De oude kerk wordt gesloopt. In 1944, in de nadagen van de Tweede Wereldoorlog, wordt de kerktoren verwoest. In 1945 werd aan de Heijbeekstraat een Vredeskapel als oorlogsmonument opgericht, ontworpen

door architect Jos Cuypers. In 1947 werd de pastorie gesloopt en werd op die plek een nieuwe pastorie gebouwd. In 1958 wordt voor de kerk een nieuwe toren opgetrokken, ontworpen door architect J. Elst. In 1968 is het klooster van de Zusters Franciscanessen opgeheven en verbouwd tot Huize Moerendaal, in 1998 kreeg het een onderwijsfunctie. De pastorie werd in 2001 verkocht en verbouwd tot (zorg)appartementen. In 2014 fuseerde de parochie tot parochie De Ark (Sint Norbertusparochie).

Monumentale status

De kerk met toren werd in 1994 op de gemeentelijke monumentenlijst geplaatst, met als waardering: *“De gave kerk uit 1931 is van belang in het oeuvre van J. Cuypers, door de laat-gotiserende trant, vanwege het gave interieur, vanwege de sociaalhistorische waarde en gezien de silhouetwerking van de toren in het omringende land.”*

Stedenbouwkundige structuur en kwaliteit

De Maria Hemelvaartkerk is gelegen aan een historisch knooppunt (Kerkplein) van wegen die elkaar nagenoeg noord-zuid en oost-west kruisen. De huidige wegen Dorpsstraat, Essenseweg, Heijbeekstraat en Bergsebaan kruisen elkaar op het hart van het dorp, van waaruit historisch bekeken het dorp Nispen is gegroeid. Het zorgde voor een religieuze samenhang, niet alleen van bouwwerken, maar ook van sociaal-maatschappelijke samenleving door de invloed in onderwijs, zorg en verenigingsleven.

Nispen (omstr. 1945) met stratenstructuur, kerk, klooster, begraafplaats en scholen.

Nispen (2023) met Maria Hemelvaartkerk (1), vm. Pastorie (2), begraafplaats (3), vm. Klooster (4) en in rood de historische wegenstructuur.

Kerk (1791) door H. Tavenier.

Kerk (1907)

Kerk (1944) na verwoesting WOII.

Kerk anno 2022.

Voormalige pastorie uit 1947.

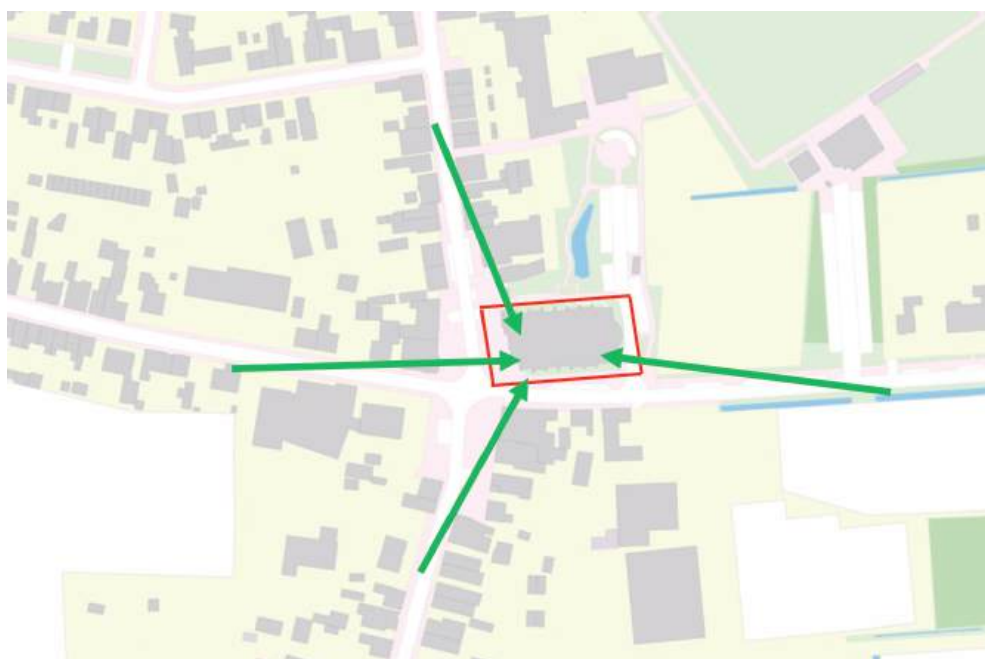
Begraafplaats achter de kerk.

Voormalig klooster, grotendeels gesloopt.

Vredeskapel, oorlogsmonument uit 1945.

Rood=Maria Hemelvaartkerk, groen = zichtlijnen op de kerk(biotoop).

Zicht vanuit Heijbeeksestraat (oost).

Zicht vanuit Essenseweg (zuid).

Zicht vanuit Bergsebaan (west).

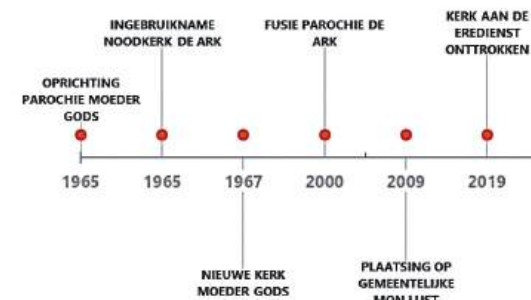
Zicht vanuit Dorpsstraat (noord).

DE MOEDER GODSKERK ROOSENDAAL – KERKBIOTOOP

ALGEMENE GEGEVENS

Naam	Moeder Godskerk
Adres	President Kennedylaan 73
Postcode / Plaats	4707 AW
Kadastrale aanduiding	Gem.: Roosendaal en Nispen, Sectie D, nr.: 3946
Oppervlakte perceel	1.600 m2 (+/-)
Eigenaar	Sint Norbertusparochie
Beheerder object	Sint Norbertusparochie
Bestemmingsplan	Maatschappelijk
Archeologische verwachting	Geen
Ensemble	Geen

Tijdslijn

Religieuze ontwikkeling in vogelvlucht

In 1965 werd ten behoeve van de uitbreidingswijk De Kroeven een nieuwe parochie opgericht. Na eerst een houten noodkerk, genaamd De Ark aan de Melis Stokelaan, te hebben gebruikt werd in 1967 de nieuwe kerk aan de huidige President Kennedylaan 73 gebouwd. De naam Moeder Gods verwijst naar een kapel die de paters Norbertijnen in de 13de eeuw bouwden op nagenoeg dezelfde plek. Het kerkgebouw is ontworpen door architect A. van Kranendonk en aan alle zijden omgeven door een ruim grasveld. In 2000 is de parochie gefuseerd tot de parochie De Ark. In 2019 is de kerk aan de eredienst onttrokken.

Monumentale status

De kerk werd in 2009 op de gemeentelijke monumentenlijst geplaatst.

Stedenbouwkundige structuur en kwaliteit

De Kroeven is een (typische) woonwijk daterend uit de jaren '60 en '70 van de twintigste eeuw. De omgeving kenmerkt zich door laagbouw, afgewisseld met enkele middelhoge appartementencomplexen. De Moeder Godskerk is centraal gelegen aan de doorkruisende President Kennedylaan. De kerk heeft vijf decennia een sociaal-maatschappelijke functie gehad in de uitbreidingswijk van Roosendaal. Er zijn geen overige bouwwerken onderdeel van deze kerkbiotoop.

Zuidzijde Roosendaal (1965) met latere kerk in rode cirkel.

Zuidzijde Roosendaal (2023) met Moeder Godskerk in rode cirkel

Foto's

Kerk (1967) vlak na de bouw.

Kerk (2019).

Zicht vanuit Revislaan (west).

Zicht vanuit President Kennedylaan (noord).

Zicht vanuit Camphuysenlaan (west).

Zicht vanuit Valeriuslaan (zuid).

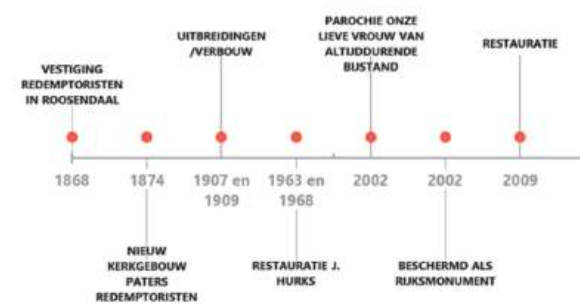
Rood=Maria Hemelvaartkerk, groen = zichtlijnen op de kerk(biotoop).

ONZE LIEVE VROUW VAN ALTIJDDURENDE BIJSTANDKERK
ROOSENDAAL - KERKBIOTOOP

ALGEMENE GEGEVENS

Naam	Onze Lieve Vrouw van Altijddurende Bijstandkerk (Paterskerk)
Adres	Kade 21 en 23
Postcode / Plaats	4703 GA
Kadastrale aanduiding	Gem.: Roosendaal en Nispen, Sectie D, nr.: 11116
Oppervlakte perceel	9.650 m2 (+/-)
Eigenaar	Sint Norbertusparochie
Beheerder object	Sint Norbertusparochie
Bestemmingsplan	Maatschappelijk
Archeologische verwachting	Onbekend
Ensemble	Redemptoristenklooster, Paterstuin, beeld aartsengel Michaël.

Tijdslijn

Religieuze ontwikkeling in vogelvlucht

In 1868 vestigden de paters Redemptoristen zich in Roosendaal. Nadat zij eerst in een noodkerk begonnen werd in 1874 het klooster met kerkgebouw in gebruik genomen. Het kerkgebouw werd gewijd aan Onze Lieve Vrouwe van Altijddurende Bijstand. De kerk is gebouwd in Neo-Romaanse en Neo-Byzantijnse stijl en werd ontworpen door architect Th. Asseler. Tijdens verbouwingen in 1907 en 1909 werd o.a. de vieringtoren toegevoegd. Tussen 1963 en 1968 werd de kerk onder leiding van architect Jac. Hurks gerestaureerd. In 2002 werd de kerk overgedragen aan de Onze Lieve Vrouwe parochie, inmiddels gefuseerd tot Sint Norbertusparochie. Het klooster werd in gebruik genomen als parochiecentrum. Ten zuiden van de kerk is een ruime ommuurde (klooster)tuin gelegen, met daarin een Mariabeeld en tuinkas. Het kerkhof is inmiddels geruimd. Voor de kerk is een beeld aanwezig van aartsengel Michaël, door de paters na de oorlog geplaatst uit dankbaarheid voor het overleven van de oorlog. Hoewel de paters dus al geruime tijd weg zijn, staat de kerk in de volksmond nog altijd bekend als de Paterskerk.

Monumentale status

De kerk is in 2002 aangewezen als Rijksmonument (monumentnummer: 517267). De kerk is van algemeen belang. Het gebouw is van cultuurhistorisch belang als uitdrukking van een geestelijke ontwikkeling en als specimen van de typologische ontwikkeling van de driebeukige kruiskerk. Het heeft architectuurhistorische waarde gezien de plaats die het ontwerp inneemt in de oeuvres van de architecten Asseler en Cuypers. Het is van belang wegens de betrekkelijk zeldzame Neo-Romaanse vormtaal, die tot uiting komt in de compositie van de dubbeltorengewel, de vieringskoepel en de verzorgde ornamentiek en het materiaalgebruik. Het object is gaaf bewaard gebleven. Het ernaast gelegen Redemptoristenklooster valt buiten de bescherming.

Stedenbouwkundige structuur en kwaliteit

De paters Redemptoristen vestigden zich in het zogenaamde 'klein Roosendaal', de huidige Westrand, aan de andere kant van de spoorlijn. Het kerkgebouw is gelegen aan de Kade, een weg die de markt van Roosendaal via een voetgangerstunnel onder het spoor verbindt. Doordat het kerkgebouw terugliggend is gesitueerd, is er voor de kerk een klein pleintje ontstaan. Hierop is na de Tweede Wereldoorlog het beeld van de aartsengel Michaël geplaatst. Het klooster is ten westen tegen de kerk gebouwd. Aan de zuidoostzijde (Badhuisstraat, langs het spoor) is de openbaar toegankelijke kloostertuin (grotendeels) ommuurd.

Kaart van Roosendaal (1915) met OLV kerk in gele cirkel.

Kaart Roosendaal (2023) met OLV kerk in gele cirkel.

Kerk (1907) vooraanzicht vóór de verbouwing (onb./WBA).

Kerk (1909) tijdens uitbreiding en vieringtoren (onb./WBA).

Kerk (2015) vanuit de kloostertuin (de Rooij/WBA).

Kerk aan voorzijde (2021).

Rood=Onze Lieve Vrouwe van Altijddurende Bijstandkerk (Paterskerk),
groen = zichtlijnen op de kerk(biotoop).

Zicht vanuit Kadeplein (noord).

Zicht vanuit Kade (noordwest).

Zicht vanuit kloostertuin (zuid).

Zicht vanuit Badhuisstraat (zuidoost).

- Paterstuintuin, monument, wens: toegankelijkheid verbeteren
- plein voor kerk behouden, gedenkplek, ontmoetingsplek, ruimte voor gebouw
- parkeren afweegbaar
- beperkte uitbreiding denkbaar, in de vorm van een orangerie, glazen gebouw
- nieuwe ontwikkeling binnen bestaand volume
- terras, horeca, transparante gevel
- entree terrein voor auto
- 'verbinding, nieuwe brug met de 'wel van Boonen'

Kerkenvisie locatie: Kade 21 en 23, Roosendaal
Onze Lieve Vrouwe van Altijddurende bijstand kerk

TEAM RUIMTELIJKE ONTWIKKELING

Postbus 5000 4700 KA Roosendaal (0165) 579111

Schaal 1:1000 Datum 06-10-2023
Formaat A4 Planstatus Concept

DE SINT JANSKERK ROOSENDAAL - KERKBIOTOOP

ALGEMENE GEGEVENS

Naam	Sint Jan de Doperkerk
Adres	Markt 2
Postcode / Plaats	4701 PE Roosendaal
Kadastrale aanduiding	Gem.: Roosendaal en Nispen, Sectie L, nr.: 4153 en 4154
Oppervlakte perceel	1.860 m ² (+/-)
Eigenaar	NV Monumenten Fonds Brabant
Beheerder object	NV Monumenten Fonds Brabant
Bestemmingsplan	Maatschappelijk
Archeologische verwachting	Waarde-Archeologie 1 (Hoog)
Ensemble	Pastorie, voorheen H. Hartbeeld (is verplaatst)

Tijdslijn

Religieuze ontwikkeling in vogelvlucht

De in 1268 opgerichte kapel bleef enkele eeuwen onderhevig aan de parochie van Nispen. In het derde kwart van de 15e eeuw werd de kapel vervangen door een nieuwe kerk. In 1510 is de Sint Jan de Doperparochie ontstaan. Na de Vrede van Munster in 1648 kwam de kerk in handen van de hervormde gemeenschap. In 1762 is de pastorie gebouwd (huidige Tongerlohuys). In 1792 kregen zij toestemming om de Sint Jan te herbouwen. Daarbij is de kerk grotendeels gesloopt, op de toren na. De toenmalige kerk werd te klein bevonden. Daarop werd, naar ontwerp van architect J. Franssen, in 1839 een Waterstaatskerk gebouwd, gewijzigd uitgevoerd door Waterstaatingenieurs E. de Kruyff en A. de Geus. In 1921 werd bij de kerk een Heilig Hartbeeld geplaatst, echter verhuisde dit beeld in 1969 naar de Heilig Hartkerk in Roosendaal. In 1962 heeft het bouwwerk een grootschalige restauratie ondergaan. Sinds de middeleeuwen is de religieuze invloed groot binnen het verenigingsleven (broederschappen, ambachtsgilden, schuttersgilden, sociëteiten etc.), de zorg en het onderwijs (kloosters, scholen, armenstichtingen etc.). Pas sinds 1979 hoort de Sint Jan de Doperparochie formeel bij het Bisdom Breda. In 2003 is de Sint Jansparochie gefuseerd met de Heilig Kruisparochie tot de Onze Lieve Vrouwe parochie, waarna deze in 2013 fuseerde tot de Sint Norbertusparochie. Het kerkgebouw daarentegen werd al in 2003 aan de eredienst onttrokken en kreeg een nieuwe bestemming waarin evenementen en horeca een functie kregen.

Monumentale status

In 1971 zijn de Sint Jan de Doperkerk (monumentnummer: 32710) en de toren (32709), alsook de pastorie (32711) aangewezen als Rijksmonument.

Stedenbouwkundige structuur en kwaliteit

De kerk is gelegen aan de oostzijde van het marktplein in het historische centrum van Roosendaal, waar het zijn oorsprong al sinds de middeleeuwen vindt. Ten westen van de kerk is het Raadhuis van Roosendaal gelegen met daarvoor het marktplein. Ten noordoosten is de pastorie gelegen.

Kadastrale minuutplan van Roosendaal (1823) met de middeleeuwse toren van de latere Sint Janskerk in gele cirkel.

Kaart Roosendaal (2023) met Sint Janskerk in gele cirkel.

Kerk (1920) met raadhuis op voorgrond (gem. Roosendaal/WBA).

Achterzijde kerk (1969) (Drukker/RCE).

Zicht op de kerk aan marktzijde (1992) (gem. Roosendaal/WBA).

Rood=Sint Josephkerk, groen = zichtlijnen op de kerk(biotoop).

Zicht vanuit marktplein (west).

Zicht vanuit Dominestraat (noord).

Zicht vanuit Kerkstraat (oost/achterzijde).

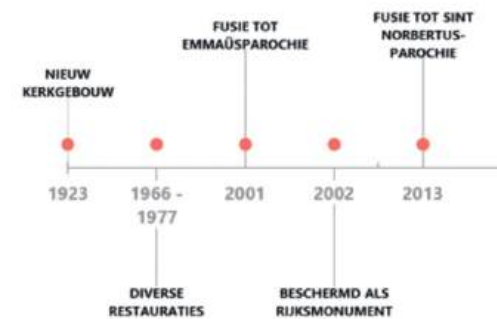
Zicht vanuit Nieuwstraat/Kuiperstraat (zuidoostzijde)

DE JOSEPHKERK ROSENDAAL - KERKBIOTOOP

ALGEMENE GEGEVENS

Naam	Sint Josephkerk
Adres	Sint Josephstraat 4
Postcode / Plaats	4702 CW Rosendaal
Kadastrale aanduiding	Gem.: Rosendaal en Nispen, Sectie C, nr.: 9260
Oppervlakte perceel	3.225 m² (+/-)
Eigenaar	Sint Norbertusparochie
Beheerder object	Sint Norbertusparochie
Bestemmingsplan	Maatschappelijk
Archeologische verwachting	Onbekend
Ensemble	Pastorie, patronaat (buurthuis)

Tijdslijn

Religieuze ontwikkeling in vogelvlucht

In 1917 werd er door het Bisdom Breda een stuk grond aangekocht aan de Burgerhoutsestraat in Rosendaal. Het kerkgebouw, met de entree aan de Sint-Josephstraat, is in 1923 ontworpen door Jac. Hurks en M. Vergouwen. Het bouwwerk in expressionistische bouwstijl werd gewijd aan Sint Joseph. Gelijktijdig met de kerk werd ook de naastgelegen pastorie gebouwd. In 1924 werd een jongensschool (Sint Josephschool) opgericht, de meisjes en kleuters werden ondergebracht bij de zusters. Achter de Sint Josephkerk werd vanaf 1930 een jongenspatronaat ingericht (Sint-Josephhuis), nu het buurthuis Keijenburg. Tussen 1966 en 1977 werd de kerk meermaals gerestaureerd. In 2001 werd de voormalige Sint Josephparochie gefuseerd met de Onze Lieve Vrouw van Fatimaparochie en de Heilig Hart parochie tot de EmmaÛsparochie. In 2013 werd de EmmaÛsparochie gefuseerd tot de Sint Norbertusparochie.

Monumentale status

In 2002 werd de kerk aangewezen als Rijksmonument (monumentnummer: 517266). De kerk is van algemeen belang. Het gebouw is van cultuurhistorisch belang als uitdrukking van een geestelijke ontwikkeling en is tevens van belang als opvallend voorbeeld van de centraliserende kruiskerk in het Interbellum. De kerk heeft architectuurhistorische waarde vanwege de zeer verzorgde vormgeving met siermetselwerk. Het neemt een belangrijke plaats in in het oeuvre van de architecten Hurks en Vergouwen, die veel in Rosendaal hebben gebouwd en hier in hun vormentaal onder meer schatplichtig waren aan Jos Cuypers. Het gebouw is gaaf bewaard gebleven.

Stedenbouwkundige structuur en kwaliteit

De kerk is gelegen in de wijk Burgerhout ten oosten van het centrum van Rosendaal. De kerkbiotoop omvat de Sint-Josephkerk, de naastgelegen pastorie en het huidige buurthuis Keijenburg, voorheen het patronaatsgebouw Sint-Josephhuis. De metselwerk erfafscheiding van de pastorietaan de Burgerhoutsestraat is nog (deels) aanwezig. De bouwwerken zorgden voor een religieuze samenhang, en tevens in sociaal-maatschappelijke zin door de invloed in onderwijs en verenigingsleven.

Kaart van Rosendaal (1940) met Sint-Josephkerk in gele cirkel.

Kaart Rosendaal (2023) met Sint-Josephkerk in gele cirkel

Foto's

Kerk (1930) met pastorie (Vreugde./WBA).

Kerk (1925) achterzijde (onb../WBA).

Zicht vanuit Burgerhoutsestraat (zuidwest).

Zicht vanuit Tulpstraat (noordwest)

Zicht vanuit Dahliastraat (noordoost).

Zicht vanuit Anjelierstraat (oost) met links het buurthuis.

- tuin behouden
- plein voor kerk behouden, gedenkplek, ontmoetingsplek, ruimte voor gebouw eventueel vergroenen
- parkeren bestaand en afweegbaar
- nieuwbouw afweegbaar, herbestemming
- nieuwe ontwikkeling in bestaand pastoriegebouw
- entree terrein voor auto

Kerkenvisie locatie: Sint Josephstraat 2 en 4, Roosendaal
Sint Josephkerk

TEAM RUIMTELIJKE ONTWIKKELING

Postbus 5000 4700 KA Roosendaal (0165) 579111

Schaal	1:1000	Datum	06-10-2023
Formaat	A4	Planstatus	Concept

DE HEILIGE LAMBERTUSKERK WOUW - KERKBIOTOOP

ALGEMENE GEGEVENS	
Naam	Lambertuskerk
Adres	Torenplein 1
Postcode / Plaats	4724 BX Wouw
Kadastrale aanduiding	Gem.: Wouw, Sectie L, nr.: 1637
Oppervlakte perceel	2.080 m2 (+/-)
Eigenaar	Onze Lieve Vrouw in het Woudparochie
Beheerder object	Onze Lieve Vrouw in het Woudparochie
Bestemmingsplan	Maatschappelijk (religie)
Archeologische verwachting	Onbekend
Ensemble	Pastorie (herbestemming), klooster (herbestemming), begraafplaats (in gebruik)

Tijddlijn

Religieuze ontwikkeling in vogelvlucht

Rond 1200 staat er al een kapel in Wouw onder de naam 'Onze Lieve Vrouw in het Woud'. De eerste steen van de huidige Lambertuskerk werd in 1270 gelegd. De huidige Lambertusparochie behoort dan toe aan Cisterciënzerabdij Sint Bernhard op de Schelde te Hemiksem bij Antwerpen. De kapel wordt rond 1500 vernieuwd. De kerk komt in 1648 in Protestantse handen en tijdens deze reformatie kwam ook de toenmalige pastorie in Protestantse handen. De Rooms-Katholieke bevolking was aangewezen op een schuilkerk, wat oogluikend werd toegestaan. In 1660 werd aan de Bergsestraat, nu Bergsestraat 45, een nieuwe pastorie gebouwd. In 1881 komt de kerk weer in Rooms-Katholieke handen. In 1920 wordt er een nieuwe pastorie gebouwd 'naast' de huidige Heilige Lambertuskerk aan de Bergsestraat 18, dit in opdracht van de Lambertusparochie die in 1874 een zelfstandige parochie werd.

De Zusters Franciscanessen van Rosendaal waren sinds de 19e eeuw werkzaam in Wouw en hadden zich gevestigd aan de Kloosterstraat waar zij in 1851 een klooster stichtte dat in 1873 werd uitgebreid en in 1975 werd voorzien van een nieuwe kapel. De zusters van Franciscanessen van Rosendaal vertrokken in 1972 uit Wouw waarna het voormalige klooster werd omgebouwd tot gezinsvervangend tehuis. Na het vrijkomen van de oorspronkelijke pastorie, vestigden zich daar in 1924 de Zusters van

Franciscanessen van Rosendaal. Tot 1967 verzorgden zij vanuit de pastorie, inmiddels omgedoopt tot Huize Sint Joseph, de wijkverpleging voor de omliggende dorpen. Daarna vertrokken de zusters korte tijd naar de Kloosterstraat waarna ze naar de Leonardushof verhuisden om tot in de jaren '70 van de twintigste eeuw ouderen te verzorgen.

De Lambertuskerk kwam in 1944 zwaar beschadigd uit de oorlog. Onder andere de toren die nog dateert uit 1270 moest deels opnieuw worden opgetrokken. De restauratie werd in 1951 afgerond. De beelden en koorbanken uit de late 17e eeuw waren vroegtijdig elders ondergebracht en overleefden de verwoesting, net als de gebrandschilderde ramen van Joep Nicolas uit 1937. De Heilige Lambertuskerk is nog steeds in gebruik als kerk.

Monumentale status

De kerk werd in 1971 aangewezen als Rijksmonument (monumentnummer: 39627), net als de oorspronkelijke pastorie aan de Bergsestraat 45 (467873). De latere pastorie aan Bergsestraat 18 en het klooster aan de Kloosterstraat zijn in 2008 en 2009 aangewezen als gemeentelijk monument.

Stedenbouwkundige structuur en kwaliteit

De Heilige Lambertuskerk is gelegen aan een historisch knooppunt (Markt), van oudsher is gelegen aan de doorgaande weg van Rosendaal-Rosendaal. De huidige wegen Bergsestraat en Rosendaalsestraat overlappen elkaar op het hart van het dorp via het marktplein, van waaruit historisch bekeken het dorp Wouw is gegroeid. Het zorgde voor een religieuze samenhang, niet alleen van bouwwerken, maar ook van sociaal-maatschappelijke samenleving door de invloed in onderwijs, zorg en verenigingsleven.

Wouw (omstr. 1951) met stratenstructuur, kerk, pastorieën, begraafplaats(en) en scholen.

Wouw (2023) met Lambertuskerk (1), Pastorie (2), begraafplaats (3), oude Pastorie (4), klooster (5), in rood de historische wegenstructuur.

Foto's

Kerk (1905).

Kerk tijdens restauratie na verwoesting (1946).

Kerk na verwoesting WOII (1989).

Kerk anno 2023.

Religieuze elementen als onderdeel van de kerkbiotoop

Voormalige pastorie uit 1920.

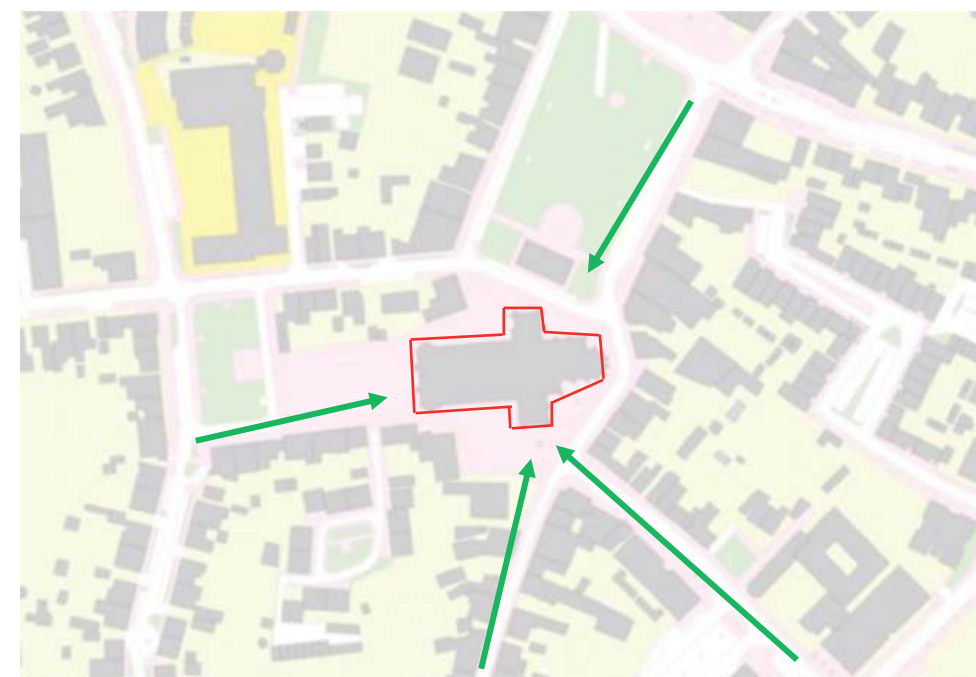
Voormalig klooster met school, nu huisartsencentrum en uitvaartcentrum

Begraafplaats ten westen van de kerk.

Oude pastorie uit 1851.

Rood = Heilige Lambertuskerk, groen = zichtlijnen op de kerk (biotoop).

Zicht vanuit Kloosterstraat (oost).

Zicht vanuit Bergsestraat (zuid).

Zicht vanuit Markt (noord).

Zicht vanuit Bergsestraat (zuid).

DE SINT GERTRUDISKERK WOUWSE PLANTAGE - KERKBIOTOOP

ALGEMENE GEGEVENS	
Naam	Sint Gertrudiskerk
Adres	Plantagebaan 219
Postcode / Plaats	4725 AC Wouwse Plantage
Kadastrale aanduiding	Gem.: Wouw, Sectie H, nr.: 1866
Oppervlakte perceel	5.480 m² (+/-)
Eigenaar	Onze Lieve Vrouw in het Woudparochie
Beheerder object	Onze Lieve Vrouw in het Woudparochie
Bestemmingsplan	Maatschappelijk (religie)
Archeologische verwachting	Waarde - Archeologie 2 (middelhoog)
Ensemble	Pastorie, begraafplaats (in gebruik)

Tijdljn

Religieuze ontwikkeling in vogelvlucht

Op zijn landgoed bouwt baron Petrus Constantinus de Caters in 1870 een houten noodkerkje met pastorie. Vervolgens wordt in 1875 een zelfstandige parochie opgericht, waarna in 1877 een pastorie wordt gebouwd. Vanwege een conflict met het bisdom is er sprake van leegstand, waardoor de bouwkundige toestand van het houten kerkje verslechterd. Herstelling wordt aanvankelijk uitgevoerd en in 1891 wordt door architect Van Genk uit Roosendaal een nieuwe kerk gebouwd. In 1925 wordt het kerkgebouw vergroot onder leiding van architect N. van Groenendael. Na verwoestingen in de Tweede Wereldoorlog, de toren en een groot deel van de kerk werden verwoest, zijn de herstelwerkzaamheden in 1950 onder leiding van architect Hurks uit Roosendaal uitgevoerd. In 2001 gaat de Gertrudisparochie op in de nieuwe parochie Onze Lieve Vrouw in het Woud.

Monumentale status

In 1991 werd het kerkgebouw aangewezen als gemeentelijk monument. In 2002 werd de pastorie naast de kerk aangewezen als Rijksmonument (monumentnummer: 517299). De pastorie is van algemeen cultuurhistorisch belang als uitdrukking van de sociaaleconomische en geestelijke ontwikkeling, met name de bouw van pastorale woningen op het platteland. Het huis heeft ensemblewaarden in samenhang met de

ontwikkeling van het negentiende-eeuwse kerkdorp. Het object is in zijn geheel, ook inwendig, gaaf bewaard gebleven. Het is als zodanig zeldzaam. Aan de achterzijde (oostzijde) van de kerk is een begraafplaats gelegen.

Stedenbouwkundige structuur en kwaliteit

De Sint Gertrudiskerk is gelegen aan een van oorsprong doorgaande weg van Wouw (/Roosendaal) richting het zuidelijk gelegen Huijbergen. Deze doorgaande weg, de huidige Plantagebaan, loopt door het bosrijke gebied de Wouwse Plantage en Wouwse heide. Aan deze weg is historisch bekeken het dorp Wouwse Plantage (tot 1958 Nieuwe Dorp of Pindorp geheten) rondom het kerkgebouw gegroeid. Het zorgde voor een religieuze en van sociaal-maatschappelijke samenleving met invloed in onderwijs, zorg en verenigingsleven.

Wouwse Plantage / Nieuwe Dorp of Pindorp (omstr. 1910) met Stratenstructuur, kerk en pastorie.

Wouwse Plantage (2023) met Gertrudiskerk (1), Pastorie (2) en begraafplaats (3) in rood de historische wegenstructuur.

Foto's

Kerk (1910).

Kerk na verwoesting (1944).

Kerk (1989).

Kerk anno 2023.

Religieuze elementen als onderdeel van de kerkbiotoop

Pastorie uit 1877.

Begraafplaats ten westen van de kerk.

Rood=Sint Gertrudiskerk, groen = zichtlijnen op de kerk(biotoop).

Zicht vanuit Plantagebaan (noord-oost).

Zicht vanuit Plantagebaan (zuid-west).

Zicht vanuit Kerkstraat (noord-west).

Zicht vanuit de begraafplaats (zuid-oost).

Kerkenvisie locatie: Plantagebaan 219, Wouwse Plantage, Gertrudis kerk

TEAM RUIMTELIJKE ONTWIKKELING

Postbus 5000 4700 KA Roosendaal (0165) 579111

Schaal 1:1000 Datum 25-09-2023

Formaat A4 Planstatus Concept

